

Utevistelse på förskolan

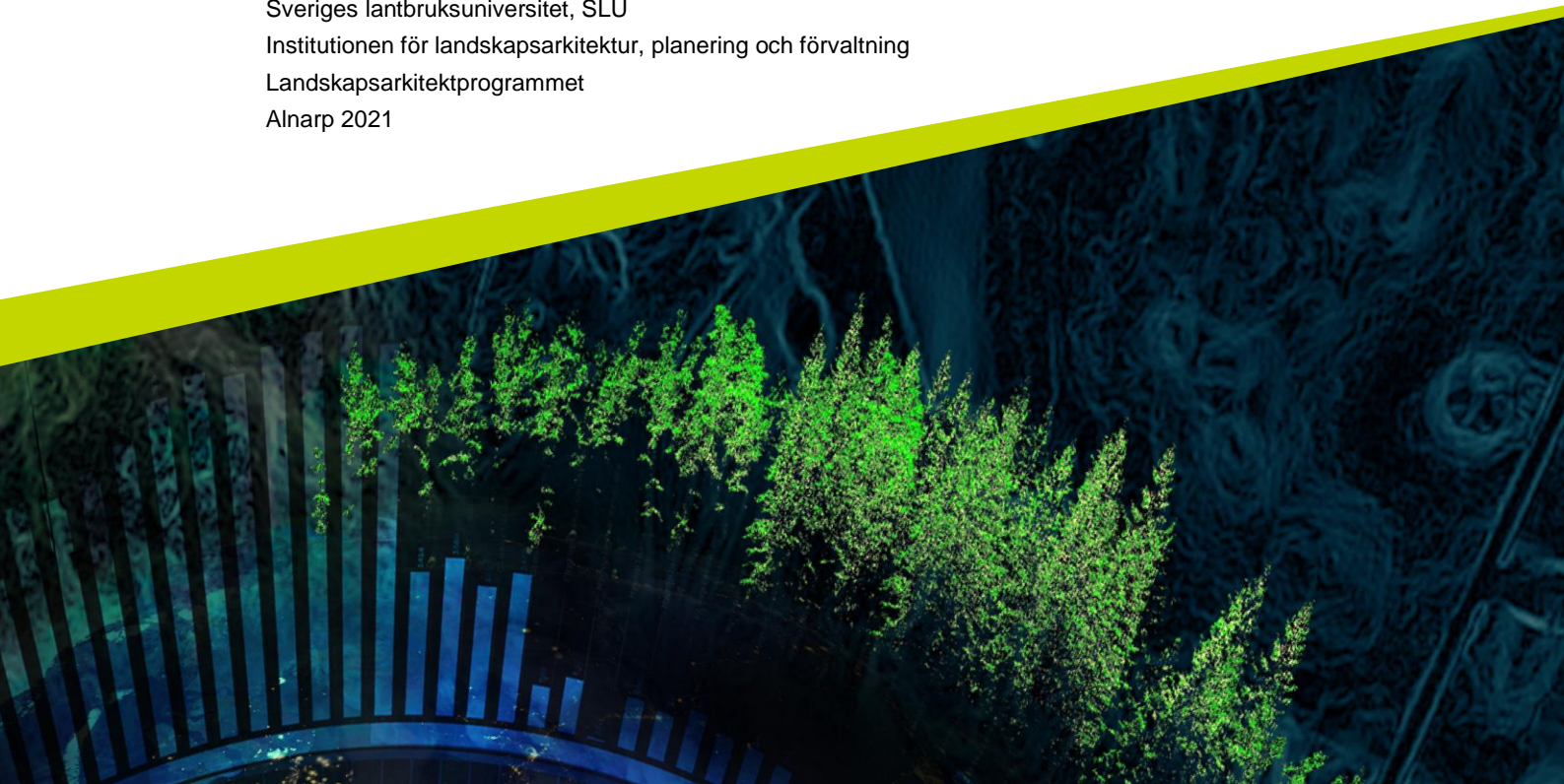
– Hur barns utevistelse påverkas av platsens förutsättningar och andra faktorer

---

Outdoor stay in preschools – how the environment's qualities and other factors affects children's outdoor stay

Jenny Lind

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2021

Utevistelse på förskolan -hur barns utevistelse påverkas av platsens förutsättningar och andra faktorer

Outdoor stay in preschools – how the environment's qualities and other factors affects children's outdoor stay

Jenny Lind

Handledare: Maria Kylin, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Helena Mellqvist, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator: Arne Nordius, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0846
Program: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2021

Nyckelord: Friyta, förskola, förskolegård, barn, utevistelse, lek, utflykt.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Förord

Jag påbörjade detta arbete när mitt barn ännu inte hade börjat förskolan. Nu när arbetet avslutas är mitt barn på väg att lämna förskolan för att träda in i skolans värld. Arbetet med denna uppsats, men också kanske framförallt insynen jag fått på min dotters förskola har gett mig en ökad förståelse för utmaningarna som förskollärare ställs inför dagligen. Det är också med viss frustration jag ser hur engagerade lärare kämpar trots större barngrupper och färre personal med förskolgårdar som står och förfaller och renoveringar som uteblir.

Jag vill tacka alla medverkande förskolor som tog sig tid och fyllde i loggformulär och svarade på mina frågor. Jag vill tacka Molinsgatan och Skanstorgets förskola som lät mig observera dem under deras utevistelse.

Jag vill även tacka min handledare Maria Kylin som har bidragit med guidning och pepp under denna något utdragna resa.

Sist men inte minst vill jag tacka min familj som ställt upp med barnpassning, korrläsning och tålamod.

TACK!

Sammanfattning

Denna studie syftar till att undersöka vilka faktorer som påverkar förskoleverksamhetens utevistelse och barnens lek. Tidigare studier inom området har visat att utevistelsen är viktig för barns hälsa och välmående. Dessa undersökningar har också visat att stora kuperade gårdar med naturlig växtlighet ger mer aktiva barn. Gårdar som saknar naturlig växtlighet är också ofta solutsatta vilket gör att barn på dessa gårdar under varma dagar hålls inomhus vilket minskar möjligheten till utevistelse. I det här arbetet undersöks hur tiden spenderad ute varierar mellan olika förskolor samt vilka potentiella faktorer som kan påverka detta. I arbetet undersöks också hur barns utevistelse och lek påverkas av platsens förutsättningar och andra omgivande faktorer samt vilka utmaningar förskolor har vilkas utevistelse är förlagd till allmänna platser.

Metoder

Under 2017 genomfördes undersökningar på sju förskolor i Göteborgs Stad. På två av förskolorna genomfördes observationer under barnens utevistelse och lek. Loggnoteringar där plats, tid och antal utevistelser registrerades på 12 avdelningar fördelat på fem förskolor.

Resultat

Denna undersökning indikerar att frekvens och längd på utevistelsen påverkas av gårdens kvaliteter. Saknas egen gård tycks utevistelserna bli kortare och färre. Är gården väldigt begränsad tycks även detta påverka längd på utevistelse. I vissa fall kan förskollärare känna ett behov av att dela upp utevistelsen för att minska antal barn ute samtidigt vilket medför begränsningar i möjlighet till utevistelse. Den upplevda rörligheten på gården och lärarnas känsla av förlorad kontroll tycks påverkas av gårdens utformning. Upplevda farliga platser och platta gårdar där alla barn är ”på varandra” kan påverka längden på utevistelsen negativt. Förskollärarnas roll och inställning tycks tillsammans med utformning av utemiljön ha stark påverkan på mängden utevistelse och utevistelsen i sig.

De utförda observationerna visar att barnens lek påverkas av platsen i hög grad. Spännande och utmanande miljöer blir en del i barnens lek och barnens möjligheter till variation styrs av möjligheterna som platsen erbjuder. På en plats där få eller inga utmaningar erbjuds leker barnen mindre fysiskt krävande lekar och lekar som har få interaktioner med miljön.

För förskolor utan egen gård finns många utmaningar. Avsaknaden av den trygga platsen en gård innebär ställer högre krav på barnen. Det ställer också högre krav på fungerande rutiner för att få utflykterna att fungera. Det innebär också att förskolan inte har en given plats utan får anpassa sig efter eventuell trängsel och förändringar i staden.

Abstract

The aim of this thesis is to study which factors affect the outdoor stay in preschools and children's play when outside. Previous studies show that outdoor activities are important to children's health and well-being. The studies mentioned have also shown the positive effects of spacious preschool yards with trees, shrubbery and varied topography on children's physical activity. Preschool yards lacking natural vegetation are often more exposed to the sun and children are therefore kept indoors when it gets too hot outside.

Another focus in this thesis was to investigate whether time spent outside differed between preschools and to find what factors may have an impact on the results. In addition the effects of the outdoor environment on children's play was explored, as well as which challenges were faced by preschools without a yard.

Methods

In 2017 studies were carried out on seven preschools within Gothenburg city. In two of the preschools observations were made on children's play during their outdoor stay. The other five preschools contributed notes of time, place and frequency of their outdoor stay.

Results

The conducted study indicates that the frequency and length of the outdoor stay are affected by the qualities of the outdoor environment. In a preschool lacking its own yard it appears the outdoor stay becomes shorter and less frequent. It also seems the time and frequency are affected by the spaciousness of the outdoor environment. In some cases, the teachers felt a need to separate the groups of children during the outdoor stay, resulting in limitations of time spent outdoors. The crowdedness in the yard and the lack of control experienced by teachers seem to be affected by the yard's design. Places that were perceived as dangerous along with open flat surfaces where children play close together, making observing them difficult, can affect the length of the outdoor stay in a negative way.

The observations show that children's play is greatly affected by the environment. Exciting and challenging environments become part of the game and the children's possibilities of variations in their games are dependent on the possibilities the environment offers. The children play less physically active games and interact less with the environment in places where challenges are few or none existent.

Preschools lacking their own yard face many challenges. Without the safe place, offered by a preschool's own yard, higher demands are put on the children. If the outdoor stay must be located in a public area not adjacent to the preschools more set routines are required to enable outdoor stay. The lack of a yard also means that a place for the outdoor stay is never certain, forcing the preschool staff to adapt to any upcoming crowdedness or changes which may occur within the city.

Innehållsförteckning

Inledning	6
Bakgrund	6
Mål och syfte	7
Frågeställningar	7
Metod	7
Litteraturstudie	12
Utformning av förskolgården	12
Yta och rymlighet	13
Egen gård eller allmän plats	14
Barnens plats i staden	15
Fallstudier	16
Göteborgs Stads riktlinjer vid utformning av skolgårdar	16
Observationer	18
Loggformulär	38
Svar på frågeställningar	46
Vilka faktorer påverkar frekvens och längd på förskolornas utevistelse?	46
Hur påverkas barns lek av platsen de leker på?	48
Vilka utmaningar har de förskolor som hänvisas till närliggande parker och naturområde för utevistelse?	50
Reflektioner	53
Referenser	57
Bilagor	60
Bilaga 1	60
Bilaga 2	63

Inledning

Bakgrund

Utevistelsen ger barnen möjlighet att utvecklas motoriskt, leka friare lekar med färre krav och mindre inblandning från vuxna än vad som oftast är möjligt inomhus (Nordström 2014, Grahn et al. 1997). Friheten gör också att barnens sociala färdigheter tränas då samspel och konflikter i större utsträckning sköts av barnen själva (Boverket 2015a). En stor del av barns utevistelse sker numera under timmarna de är i skolan respektive förskolan (Boverket 2015a). Vilka förutsättningar utevistelsen har under dessa timmar är dock vitt skilda (Grahn et al. 1997).

I vilken grad barn kan leka fritt, utveckla sin motorik och öva sina sociala förmågor beror till stor del på vilka kvalitéer utevistelseplatsen har. Naturinslag, rymlighet och egna platser att förfoga över är tre viktiga komponenter som påverkar utevistelsen och barnens utveckling och välmående. (Boldemann 2014)

I den täta staden är det dock få förskolegårdar som har alla komponenter. Gårdarna är ofta långt under den storlek som rekommenderas. Många saknar variation och/eller naturinslag. I vissa fall finns det ingen gård eller så är gården så begränsad att förskolor hänvisas till närliggande grönområden, parker eller lekplatser.

Inför det här arbetet tittade jag på Göteborgs Stads kommunala förskolors egna hemsidor (Göteborgs Stad u.å.g) om och hur förskolegården och den omgivande miljön omnämndes i deras presentation/beskrivning. Av de totalt 115 förskolors hemsidor som jag var inne på nämnde 88 procent den egna gården. Populära ord var stor, grön, lummig och kuperad. Viktig verkar också den omgivande miljön vara då 73 procent av förskolorna nämnde kvalitéer eller platser utanför den egna gården i sin presentation. Ofta var det närheten till grönområden, parker och lekplatser som nämndes. Att förskolorna gärna gör eller brukar göra utflykter nämndes hos över hälften av de 115 förskolorna. Jag kontaktade några av de förskolor som skrivit att de brukar göra utflykter, då framkom det att de av olika anledningar inte gjorde så många utflykter om de gjordes överhuvudtaget.

Att utevistelsen är viktig och att kvalitéer på gården och i omgivningarna är något som lyfts fram när förskolorna själva väljer hur de ska presentera sig är tydligt. På vilket sätt omgivningarna har betydelse är dock inte lika lätt att läsa ut. Kanske är det värt mycket att det finns grönområden, parker och lekplatser att göra utflykter till i närområdet även om möjligheten till utflykterna är begränsade av andra orsaker.

I detta arbete har jag velat ta reda på hur utevistelsen färgas av platsens förutsättningar – hur leken påverkas av en gård som är väldigt begränsad och hur utevistelsen påverkas om den sker på allmänna ytor som inte är direkt sammankopplade med förskolans lokaler.

Mål och syfte

Syftet är att få en djupare kunskap om hur och vilka faktorer som påverkar förskoleverksamhetens utevistelse och barnens lek.

- Ett av målen är att reflektera över för och nackdelar med att nyttja offentliga grönområden för förskolors utevistelse.
- Målet är vidare att undersöka hur barns utevistelse påverkas av platsens förutsättningar och andra omgivande faktorer.

Frågeställningar

- 1.) Vilka faktorer påverkar frekvens och längd på förskolornas utevistelse?
- 2.) Hur påverkas barns lek av platsen de leker på?
- 3.) Vilka utmaningar har de förskolor som hänvisas till närliggande parker och naturområde för utevistelse?

Metod

För att få svar på mina frågeställningar har jag använt mig av flera metoder. Frågeställningarna är i sig skilda och har undersökts på olika sätt. Gemensamt för de olika undersökningssätten är att de är kvalitativa. Observationer, intervjuer, loggbok och fältundersökningar har sammanställts och analyserats genom att jämföra materialet och försöka se mönster och gemensamma tendenser. **Litteraturstudien** har legat som grund för kunskapsinhämtning och för att formulera relevanta och adekvata frågor, föra diskussionen framåt i arbetet och dra slutsatser från resultatet av använda metoder. Samtliga undersökningar har gjorts på förskolor inom Göteborgs Stad.

För att undersöka hur barns lek påverkas av platsen de leker på har **observationer** under förskolors utevistelse gjorts tillsammans med en analys av platsens lekvärdesfaktor (Malmö stad 2011).

En av observationerna har gjorts på en förskola som till stor del förlagt sin utevistelse till ett närliggande grönområde och dessa observationer har tillsammans med **intervjuer** med berörd förskola samt kommentarer ifrån andra förskolor gett svar på vilka utmaningar förskolor har som hänvisas till närliggande parker och naturområden för utevistelse.

För att ta reda på vilka faktorer som påverkar frekvens och längd på förskolors utevistelse har ett flertal förskolor ombetts föra anteckningar över bland annat tid och längd för deras utevistelse i ett så kallat loggformulär. **Loggformuläret** har vid upphämtandet kompletterats av en kortare informell intervju. Även ovan nämnda observationer och intervjuer har bidragit till svaret på frågan.

Observationer

Omfattnings och tidsperiod

Observationerna genomfördes på två förskolor från slutet av oktober till mitten av november 2017. Förskolorna meddelade på förhand när utevistelsen skulle ske och jag väntade på gården till de kom ut.

På Molinsgatan gjordes observationer på förmiddagen tisdagen den 31/10 och på förmiddagen torsdagen den 2/11, någon mer utevistelse hade de inte dessa dagar. Inga observationer kunde ske under onsdagen då de inte var ute något den dagen. De två observationstillfällena var väldigt lika och jag bedömde att jag hade fått en bra bild av utevistelsen efter dessa dagar och valde därför att inte göra fler observationer på Molinsgatan. På Skanstorget gjordes en observation på måndagen den 6/11 och fyra observationer nästföljande vecka. På Skanstorget gjordes observationerna på förmiddagarna. Lärarna på Skanstorget hade svårt att säga om de skulle gå ut på eftermiddagarna (vid de tillfällen de var ute på eftermiddagen var de på den egna gården) och de verkade inte heller bekväma med att jag skulle komma förbi senare för att se om de var ute. Dels uppfattade jag det som om de inte ville att jag skulle besvara mig om det ändå inte skulle ske någon utevistelse, sen tror jag att de upplevde det som lite mer ansträngt att ha med mig på utevistelsen.

Tillvägagångssätt

Målet med observationerna var att de skulle vara direkta, iakttagande observationer av barnens lek.

Vid varje observationstillfälle antecknades tid, väderlek och temperatur samt hur många barn respektive lärare som var med under utevistelsen. Jag antecknade hur stora grupper barnen lekte i, vad de lekte, hur interaktionen med miljön såg ut samt tidpunkter då förändringar i leken skedde. Jag tittade även på vilken roll lärarna hade och i vilken grad de interagerade med barnen under utevistelsen.

På Molinsgatan satt jag till största delen på en bänk och följde leken och händelserna. Jag uppfattade det som om att lärarna på Molinsgatan var relativt opåverkade av min närvaro, de satt och pratade med varandra och ingrep oftast bara i barnens lek då konflikter uppstod. Inte heller barnen intresserade sig speciellt mycket för mig, ibland stirrade de lite nyfiket eller tog en extra lov förbi mig och det hände även att något barn kom fram och ställde en fråga.

På Molinsgatan var det svårare att följa barnen och deras lekar än på Skanstorgets, främst på grund av att det ofta var kortare leksekvenser och flytande grupper. Intrycket blev ofta rörigt vilket gjorde det svårt att följa specifika lekar. Min roll som främling gjorde det också svårare att närma mig barnen under deras lekar utan att avbryta eller påverka dem.

På Skanstorget kändes det som om min närvaro påverkade både personal och barn mer. Det kan ha berott på att jag inte kunde gå och sätta mig i ett hörn och iaktta, utan utevistelsen skedde på sådant sätt att jag var tvungen att aktivt följa med. Min roll

som vuxen blev då också tydligare, framför allt under promenaderna då känslan från både barn och lärare var att jag förväntades att hjälpa till att hålla ordning i ledet. Min delaktighet möjliggjorde att jag på ett enklare sätt kunde ställa frågor till barnen om vad de gjorde och följa med i leken på ett närmare avstånd, men troligtvis påverkade jag barnen mer med min närvaro än vad jag gjorde på Molinsgatan. Vid vissa tillfällen sysselsatte jag mig med något för att barnen inte skulle känna sig betraktade. Jag upplevde att vissa av lärarna på Skanstorget gärna ville framstå som väldigt avslappnade och att de ville visa upp en positiv och aktiv bild av deras utevistelse. Detta kan ha påverkat intensiteten på några av utevistelserna och lärarnas egen roll.

Jag hade skrivit till förskolorna att jag inte skulle ta kort för att öka mina chanser till att få komma och göra observationer då jag vet att många förskolor är restriktiva med fotografering. På Skanstorget frågade de på den andra dagen om jag ville fotodokumentera och att det i så fall gick bra så länge som barnens ansikten inte syntes på fotona. Fotona var ett välkommet stöd till minnesanteckningarna och jag försökte ta kort på de händelser jag skrev om. Jag försökte att vara så diskret som möjligt genom att snabbt ta kort då barnen hade uppmärksamheten åt annat håll för att i så liten utsträckning som möjligt påverka barnen och deras lek.

Informella samtal

I samband med observationerna hölls informella samtal med förskollärarna som var med på utevistelsen. Jag ställde frågor vid vissa tillfällen för att få en uppfattning om det som observerades hörde till det normala eller om det var avvikande. Utöver dessa klargörande frågor förde jag samtal med lärarna under lugnare stunder av observationerna samt före och efter utevistelsen. Under samtalen ställdes frågor för att få en uppfattning om förskollärarnas inställning till utevistelsen och vilka utmaningar och svårigheter de såg men också vad de upplevde som viktigt och inspirerande. Samtalen styrdes till stor del i den riktning som förskolläraren angav.

Lekvärdesfaktor

Med hjälp av Malmö stads lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö (2011) gjordes en analys över vilka kvalitéer gårdarna där de två observationerna gjordes hade. Lekvärdefaktorn bedöms efter sju kvalitetsaspekter. De sju kvalitetsaspekterna är:

1. Friyta
2. Zonering av gården
3. Tillgänglighet
4. Vegetation och topografi
5. Integrering av lekutrustning i landskapet
6. Möjlighet till förståelse av sin omvärld
7. Samspel mellan ute och inne

För varje kvalitetsaspekt finns tre nivåer som ger respektive -1, 0 och +1 poäng. Summering av poängen ger ett totalt betyg av lekvärdesfaktorn. Ett godkänt lekvärde enligt Malmö stads lekvärdesfaktor är +3 poäng.

Loggformulär

Omfattning och tidsperiod

Totalt deltog 12 avdelningar fördelat på fem förskolor, alla inom Göteborgs Stads stadsdel Centrum. De deltagande avdelningarna ombads fylla i loggformuläret under en veckas tid i maj 2017. Levgrensvägens förskola förde logg 8/5–12/5, resterande förskolor förde logg en vecka senare 15/5–19/5.

Tillvägagångssätt

Ett loggformulär upprättades där avdelningarna ombads dokumentera följande:

- Totalt antal ordinarie personal respektive vikarier under dagen
- Totalt antal barn under dagen
- Totalt antal utevistelser under dagen
- Tid för utevistelse
- Antal vuxna respektive barn med vid utevistelsen
- Plats för utevistelse (gård/utflykt)
- Om utflykt: Vart och hur tog ni er dit?
- Övrigt som påverkade planerade aktiviteter

Loggformulären lämnades till den kontaktperson jag hade på de deltagande förskolorna veckan innan formuläret skulle fyllas i. En kortare genomgång med kontaktpersonen om hur formuläret skulle fyllas i hölls och eventuella frågor besvarades. Kontaktpersonen delade sedan ut formuläret till de avdelningar som ville vara med.

De olika avdelningarna och lärarna fyllde i formuläret på olika sätt. Det fanns instruktioner, men de kunde nog ha varit tydligare på vissa delar. De varierande sätten att svara kan även berott på att jag endast höll en genomgång med kontaktpersonen och inte med alla som skulle fylla i formuläret. Några av avdelningarna angav vilken tid utevistelsen startade men angav bara att den pågick till hemgång vilket gör det omöjligt för mig att veta hur länge de varit ute. Jag valde i de fallen att titta på de andra förskolorna som hade skrivit sluttid och sätta en uppskattad sluttid där sådan inte fanns. Det fanns också en avdelning som nästa bara hade angivit starttid till hemgång och även vid ett tillfälle angivit förmiddag till sluttid, denna avdelnings logg var väldigt svår att tolka och jag räknade inte med den när genomsnittstider räknades ut. Två av avdelningarna fyllde endast i delar av veckan (den ena till och med tisdag och den andra till och med onsdag).

Materialet jag fick tillbaka var svårtolkat men det gick ändå att dra vissa slutsatser.

Följdfrågor loggformulär

Vid upphämtandet av loggformuläret ställde jag nedanstående frågor till den lärare som överlämnade de ifyllda loggformulären:

- Totalt antal barn på förskolan
- Är gården uppdelad?
- Finns det något schema så att alla avdelningar inte är ute samtidigt?
- Är ni ute lika mycket året om?
- Finns det några förändringar på gården som skulle göra att ni är ute mer/längre än vad ni är nu?
- Tycker du (läraren) det är viktigt att barnen är ute?
- Pratar ni inom lärarteamet om utevistelsen?

I några av fallen ledde frågorna till ett samtal där lärarna berättade om förskolan och sina tankar kring gården och utevistelsen, i andra fall var läraren tydligt upptagen och svarade kort på mina frågor.

Litteraturstudie

Utformning av förskolgården

Barn är mycket mer fysiskt aktiva när de är utomhus jämfört med när de är inomhus. Då barnen spenderar största delen av sin tid på förskolan har förskolans utevistelse stor betydelse för barnens fysiska hälsa. Barn som vistas på en större gård har mer tid av fysisk aktivitet än de som vistas på en liten gård. Jämförs en stor, kuperad gård med mycket vegetation med en platt och liten gård är den fysiska aktiviteten avsevärt högre på först nämnda (Berglind & Chen 2019, Boldemann 2015). Det har också visat sig finnas ett samband mellan barns koncentrationsförmåga och kvaliteten på utemiljön, där barn på stora gröna gårdar har bättre koncentrationsförmåga jämfört med barn som vistas på mindre och naturfattigare gårdar (Mårtensson et. al. 2009).

Mårtensson menar att varierade utemiljöer med mycket naturmark gynnar den så kallade vidlyftiga leken, där leken medger förändringar i grupsammansättning och lekens premisser och där miljön och förändringarna är en del av leken (Mårtensson 2013). Enligt Grahn et al. (1997) är naturlika miljöer speciellt betydelsefulla när det kommer till det allmänna välmåendet samt utvecklingen av de kognitiva, verbala och motoriska färdigheterna hos barnen.

I en studie fann Gunilla Lindholm (1995) inga större skillnader i typ av aktivitet som barnen deltog i beroende på om gården hade naturlika områden eller inte, däremot fanns en skillnad i mängd aktivitet. Barnen på gårdarna med naturlika områden var mer aktiva, men det var inte enbart ökad aktivitet på de naturlika platserna utan även de hårdgjorda ytorna användes mer. En intressant tanke som Lindholm har är att den ökade mängden aktiviteter på gårdarna med naturlika platser kan ha att göra med att de naturlika platserna stimulerar barnens fantasi och uppfinningsrikedom inte bara vid de naturlika områdena utan på hela gården.

På de skolgårdar som saknade naturlika områden användes de tillrättalagda grönyterna i högre grad än vad de gjorde på de skolor som hade tillgång till naturlika områden, detta skriver Lindholm (1995), skulle kunna tolkas som att tillrättalagda grönytor används som substitut för de mer naturlika, men när naturlika platser finns används dessa hellre än tillrättalagda grönytor.

Lindholm poängterar att även om naturlika platser verkar vara särskilt viktiga fyller alla typer av miljöer, hårdgjorda, lekredskap, tillrättalagda grönytor etc. sin funktion och avsaknaden av en typ av miljö innebär troligtvis också att en viss typ av aktiviteter försvinner. Vidare fann Lindholm att storlek på gården samt storlek på rummen inom gården tycktes spela roll för mängden aktivitet, aktiviteten gynnades av att ha flera medelstora rum på gården, jämfört med fler mindre rum. (Lindholm 1995)

Enligt Boldemann (2014) drabbas barnen på små gårdar utan naturmiljöer även genom att de hålls inne under varma sommandagar då det inte finns någon naturlig skugga vilket gör att det blir för varmt på gården. Resultatet blir att barnens fysiska aktivitet drabbas dubbelt av gårdens torftighet.

I rapporten ” Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö” står det att förskolegården ska rymma rörelse och lek.

”Skolgården och förskolegården är miljöer som ska tillfredsställa många olika behov och fylla komplexa funktioner som är centrala för barns och ungas utveckling. Det är viktigt att det finns utrymme för självstyrd lek och rörelse och möjlighet att utforska, skapa och kunna sätta spår i sin omgivning.” (Boverket 2015a)

Att kunna utforska miljön samt sätta sina spår förutsätter att gården rymmer en viss komplexitet samt att materialen på gården är påverkbara och föränderliga.

Viktigt är också att gården rymmer utmaningar där barnen kan utforska sina egna gränser. Det finns en balans mellan säker miljö och fysiska utmaningar och barnen måste tillåtas ta risker som kan resultera i mindre blessyrer, men gården ska säkras så att inte allvarliga olyckor kan uppstå (Boverket 2015a). Boldemann (2014) menar att gårdar med få inre avgränsningar och med vidlyftig karaktär kommer leda till smärre blessyrer men att vinsterna är många fler.

Mårtensson menar att det inte bara är gården som är viktigt utan även gårdens omgivning. En skog intill gården kan tillföra spänning och lockelse och kan vara ett viktigt inslag i leken. Är övergången till omgivningen mjuk, tex att skogen tillåts rinna in på gården, kan gården upplevas vara en del av en större omvärld och gårdens gränser då upplevas mindre frustrerande. Omgivningen är enligt Mårtensson kanske viktigare som inspiration än till faktiska utflykter vilket Mårtensson tror kan bero på att rörelsefriheten under utflykter i högre grad är begränsad och styrda av lärarna jämfört med utevistelse på den egna gården. (Mårtensson 2004)

Yta och rymlighet

Det finns inga lagstiftade krav på hur stor en förskolegård ska vara utan detta är upp till varje kommun. Plan- och bygglagen är den enda lagstiftning som berör storlek på gården och då endast i termer av att det ska finnas ”tillräckligt stor friyta lämplig för lek och utevistelse vid bostäder, skolor, förskolor, fritidshem och liknande.” (Boverket 2015a). Vad tillräcklig yta är har dock inte fastställts och ger stort utrymme för tolkning.

Under en lång period har 40 m² per barn angetts som riktlinje i olika rekommendationer från bland annat Socialstyrelsen (Normann Bjarsell & Kylin 2014). I Malmö stads lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö (2011) står det att en mindre gård till viss del kan kompenseras av andra kvalitéer, men att det finns en gräns då slitaget blir för högt och möjligheten till rörelse blir begränsad.

I OPEC (Outdoor Play Environment Categories) räknas en gård som är mindre än 2000 m² som liten, för högsta poäng ska gården vara större än 6000 m² (Mårtensson et. al. 2009). I Malmö stads lekvärdesfaktor bedöms både yta per barn och total yta,

där räknas en gård som är 2000 m² eller mindre samt med en yta på 25 m² eller mindre per barn som liten. För att få högsta poäng på lekvärdesfaktorn ska ytan vara 2000 m² eller större och ha en yta på 30 m² eller mer per barn (Malmö stad 2011).

Boverket (2015a) refererar till Mårtensson som menar att det behövs en friyta på över 3000m² för att den ska vara tillräcklig, en mindre gård, oavsett antal barn, försvårar den lek och de sociala samspel som behövs för att tillgodose deras behov.

Egen gård eller allmän plats

Enligt Boverkets (2015b) allmänna råd ska gården ligga vid förskolbyggnaden för att barn och personal ska kunna nyttja den utan hinder. Först i årskurs sju ändras rekommendationerna och det räcker om friytan ligger nära byggnaden, vilket innebär att barnen ska kunna ta sig dit själva, utan eskort från lärare och inte behöva passera en trafikerad gata eller väg.

Mårtensson (2004) menar att gårdens tydliga gränser kan upplevas som frustrerande för barnen men att det också ger de vuxna tryggheten att ta ett steg tillbaka så att barnen ges större frihet i sin lek.

En studie där observationer gjordes på en skola med gård och en skola där rasterna förlagts till allmänna platser en bit bort visade att barnen med egen gård var mer fysiskt aktiva och hade ett rikare socialt samspel barnen emellan. Den egna gården gav större frihet för barnen med mindre inblandning från lärarna och barnen kunde själva välja aktiviteter och när dessa skulle påbörjas och avslutas. (Nordström 2014)

Nationella folkhälsokommittén (2000) menar att det är en hälsofrämjande faktor att få vara delaktig och ha inflytande över frågor som rör den egna närmiljön. Hänvisas barnen till allmänna platser på rasterna minskar möjligheten till inflytande. Allmänna platser gör också att barnen behöver anpassa sig och dela platsen med övriga besökare. Är det en plats med många besökare har kommunen heller ingen möjlighet att ge förskolan företräde (Boverket 2015a).

I undersökningen *Här leker vi!* (Stockholms stad 2016) tillfrågades förskolepersonal och föräldrar i Stockholm om hur de upplevde de allmänna ytorna i staden och vart förskolans utevistelser var förlagda. Av de svarande hade 13% förskolegården förlagd på en del av en bostadsgård och 13% hade ingen eller en liten utsläppsgård.

Huvudsakliga syftet med besöken av de allmänna platserna var lek. Närmare en femtedel av de svarande upplevde trängsel på platserna de besökte. Enligt de svarande var den största anledningen till att de inte gick ut i parker och natur en fråga om personalresurser. Trängsel och brist på plats i parkerna angav 10% som skäl till att de inte gick dit, andra faktorer som påverkade var avstånd och barriärer. (Stockholms stad 2016)

Barnens plats i staden

Enligt Boverket har barn och ungas rörelsefrihet minskat drastiskt de senaste decennierna. Skolgården och förskolegården blir då allt viktigare då de blir de främsta utemiljöer som barnen har tillgång till (Boverket 2015a). Bristen på plats i storstäder är dock inget nytt fenomen, Grahn et. al. skriver i "Ute på dagis" (1997) om trånga asfaltsdominerade innerstadsgårdar som delas med de boende. Grahn et. al (1997) konstaterar också att de barn som har en gård likt ovan nämnda och de barn som har en gård med mer parkliknande karaktär har vitt skilda upplevelser och möjligheter.

I Göteborgs Stads ramprogram för förskole-/skolbyggnader (2014) uppges en målsättning att förskolebarn bör ha en utemiljö på 35 m² per barn och att detta mått skall användas som planeringsnorm. I ramprogrammet står det också att stadens olika förutsättningar gör att en förtätning innebär att utomhusmiljön inte kan vara lika stor som då förskolor planeras som en del av ett nytt bostadsområde (Göteborgs Stad 2014).

När prioriteringar ska göras tycks barnens behov hamna långt ner på listan då behovet av bostäder och förtätning står högst följt av förskoleplatser och därefter plats för barnens lek. Sett till den prioriteringsordningen blir barn extra drabbade då förtätningen innebär en minskning av oprogrammerade platser i staden samtidigt som ytor ämnade för barn krymper, barnens platser minskas därmed på flera sätt.

I en undersökning av 90-tals gårdar (Kristenssons 2003) uppgav flera landskapsarkitekter att det på mindre gårdar uppstår en prioriteringssituation där gårdens visuella attraktivitet ansågs vara viktigare än tillfredsställande lekmiljöer. För barn som växer upp i staden krymper alltså alla tillgängliga ytor samtidigt som kontakten mellan ytorna försvagas då barriärer i form av ökad trafik ofta är en konsekvens av fler människor på en mindre yta. Bristen på säkra kopplingar mellan olika platser bidrar till att barns rörelsefrihet allt mer begränsas (Boverket 2015a).

Fallstudier

Göteborgs Stads riktlinjer vid utformning av skolgårdar.

I Göteborgs Stads ramprogram för förskole-/skolbyggnader står det att utöver de 35 m² som tidigare nämnts ska det på gården finnas plats för lek och rörelse, spring, dans och klättring. Utemiljön ska erbjuda upplevelser, vara rolig, inbjuda till rörelse och att barnen ska få känslan av att de kan påverka och vara delaktiga i den. Vidare står det att naturliga material bör användas som en bas när lekområden skapas. (Göteborgs Stad 2014)

Av ramprogrammets fyra fokusområden för utemiljön är en del öppna för tolkning, bland annat att utemiljön ska uppmuntra till aktiviteter som lär barnen att känna empati och ansvar, hur en sådan uppmuntrande miljö ser ut finns dock inga konkreta förslag på. (Göteborgs Stad 2014)

Några av de mer konkreta utformningsråden är att miljön ska erbjuda balans- och tekniska övningar för utveckling av barnens motorik. Att det är bra om det finns en plats för uppträdanden, som en liten scen alternativt att det finns en sådan plats i närområdet. De nämner även behovet av solskydd och god belysning för att gården ska kunna användas under hela året. (Göteborgs Stad 2014)

I ramprogrammet står det att miljön ska gå att utforska och testa över tid, vilket torde innebära en strävan efter viss komplexitet. Även att barnen ska känna sig delaktiga i sin utemiljö nämns, dock kan formuleringen att ”barnen ska få *känsla* av att de kan påverka miljön och vara delaktig i den” diskuteras. De skriver även att det är önskvärt ur ett verksamhetsperspektiv att skjuta upp investeringar i utomhusmiljön så att förskolan kan växa in i vilket behov som faktiskt föreligger och att det då finns möjlighet till att få till en bra barn- och elevmedverkan. (Göteborgs Stad 2014)

Urval

För detta arbete söktes kontakt med kommunala förskolor inom Göteborg, stadsdel Centrum. Vid tidpunkten då kontakten togs med förskolorna hade många blivande förskollärare sin praktik, vilket var en anledning till att flera förskolor avstod deltagande i den planerade undersökningen. Några av de skolor som kontaktades svarade inte alls på förfrågan om deltagande. Intentionen var inledningsvis att titta på förskolor med liknande pedagogisk inriktning. Detta kriterium fick till sist åsidosättas till förmån för att få ihop tillräckligt många deltagande förskolor.

Av de förskolor som ställde sig positiva till deltagande i undersökningen deltog fem i loggundersökningen och på två förskolor genomfördes observationer. Faktumet att så få förskolor deltog i loggundersökningen påverkade resultatet negativt då det försvårade beräkningar av genomsnittstider för utomhusvistelse samt möjligheten till att kunna utläsa faktorer som kan ha påverkat tiderna. Observationerna var tänkta att i första hand genomföras på förskolor som på sina hemsidor angav att de gjorde utflykter flera gånger i veckan. Då möjlighet till observation på våren 2017 inte gavs

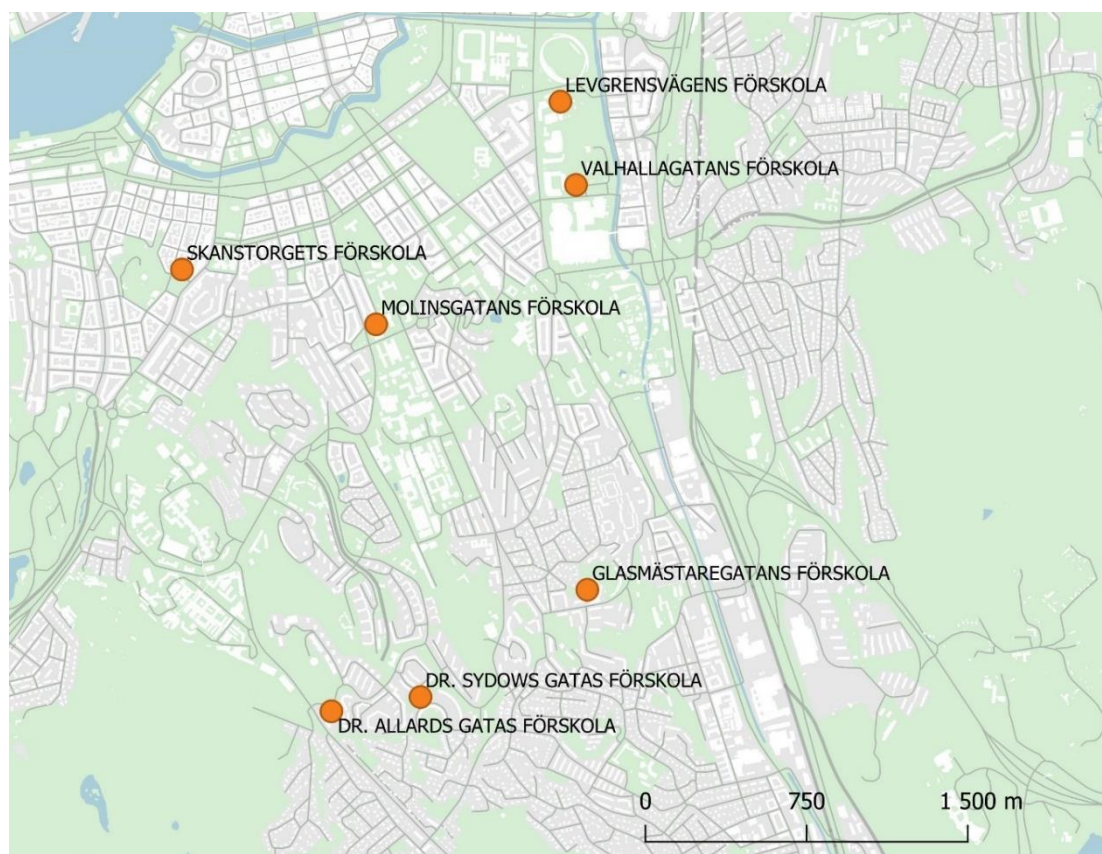
återupptogs kontaktförsöken under hösten. I samband med återupptagandet utökades förfrågningarna till att även inkludera förskolor som på sina hemsidor beskrev sin gård som liten men att de hade nära till parker och grönytor.

Tabellen nedan sammanfattar vilken typ av undersökning som genomfördes på respektive förskola.

Tabell 1. Sammanfattning av metodval på respektive förskola.

Förskolor	Observationer	Informella samtal	Lekvärdes-faktor	Loggundersökningar inklusive följdfrågor
Skanstorget	X	X	X	
Molinsgatan	X	X	X	
Levgrensvägen				X
Valhallagatan				X
Dr. Sydows gata				X
Dr. Allards gata				X
Glasmästaregatan				X

Kartan visar var i centrala Göteborg förskolorna är lokaliserade.

Figur 1. Levgrensvägens och Valhallagatans förskola ligger centralt i det så kallade evenemangsstråket där arenorna Ullevi och Scandinavium ingår. Även Skanstorgets och Molinsgatans förskola ligger i de centrala delarna av Göteborg där bostäder blandas med restauranger och affärer. Övriga förskolor ligger något mindre centralt i mer renodlade bostadskvarter. Karta: Terrängkartan 2020, © Lantmäteriet. [2021-02-26]

Observationer

Två av förskolorna valdes ut för observation; Molinsgatans förskola och Skanstorgets förskola.

Skanstorgets förskola ligger på en innergård i utkanten av stadsdelen Haga. Intill ligger Skanstorget som idag till största delen är parkering. Förskolan har en liten gård men de äldre barnens utevistelse sker till största delen i ett grönområde vid foten av Skansberget.

Molinsgatans förskola ligger i stadsdelen Vasastaden. I intilliggande hus huserar Vasa vuxengymnasium och mitt emot ligger Internationella skolan IHGR. Förskolans gård ligger på taket av ett parkeringsgarage och där är den mesta av förskolans utevistelse förlagd.

Figur 2. Mellan de båda förskolorna är det ca 950 meter fågelvägen. Stora delar av grönytorna som syns i bild är branta och otillgängliga. Längst till vänster i bild skymtar grönområdet som de stora barnen på Skanstorgets förskola oftast gick till. Ortofoto: RGB 0.5m latest, © Lantmäteriet [2021-03-01]

Molinsgatans förskola

Beskrivning

Molinsgatans förskola skriver på sin hemsida:

”Vår gård är inte så stor men används dagligen. Eftersom förskolan är centralt belägen har vi gångavstånd till lekparker, parker och stadens kulturella utbud.” (Göteborgs Stad u.å.a)

Förskolegården ligger ovanpå ett parkeringshus i direkt anslutning till förskolan. Mellan gården och byggnaden finns ett mindre asfalterat sluss-utrymme. Gården är cirka 445 m², 18 meter bred och 26 meter lång. En stor yta är belagd med gummiplattor, en lite mindre yta är belagd med konstgräs och resterande yta är asfalterad. Området med gummiplattor är uppdelad i två delar, den ena delen omgärdas av ett grönt stängsel, innanför står en gungställning utan gungor. Den andra delen är en öppen yta där det finns en vippgunga samt en mindre klätterställning med rutschkana.

Figur 3. Sydväst om gården ligger Aschebergsgatan, en genomfartsgata som trafikeras av både bussar och spårvagnar. Övriga gator runt skolan rymmer trafik som främst är på väg till och från parkeringarna som finns längst med gatorna och i parkeringshuset. De hårdgjorda materialen på gården och barnens lek tillsammans med ljudet ifrån de omkringliggande gatorna resulterar i höga ljudnivåer.

Centralt på gården finns en sandlåda med en pergola över, pergolan är det nyaste tillskottet till gården och sattes upp för drygt ett halvår sedan. Gården omringas på tre sidor av en cirka en meter hög betongmur samt ett överlappande grönt stängsel som ger en total höjd på 1,60 meter. Den fjärde sidan kantas av en mindre byggnad som är uppdelad i förråd där leksaker med mera förvaras samt en öppen del under tak där barnvagnar i nuläget förvaras.

Figur 4. Bilden som är tagen mot norr visar stora delar av gården. Längst till höger i bild syns en del av det träd som växer nedanför gården och som bidrar med mest grönska till gården.

Utöver klättrväxterna i pergolan är den enda grönskan som finns på gården fördelad på fem stycken 1,5 x 1,5 meter stora planteringsytor omgärdade av slipers. I en av dem är ett litet körsbärsträd planterat, i en annan finns en liten syrenbuske med marktäckare under, i de resterande tre har förskolebarnen planterat ringblommor, solrosor och andra sommarblommor.

Sammanställning observationer och samtal

Nedanstående är en sammanfattning av observationerna och samtalen på Molinsgatans förskola, för observationerna i sin helhet se bilaga 1.

Utevistelsen började runt nio på morgonen. De två dagar då observationerna genomfördes varade utevistelsen ungefär 1 timme och 40 minuter. Vid ingång slussas barnen in i mindre grupper vilket gjorde att tiden ute varierade och för de barnen som

gick in först varade utevistelsen ena dagen 40 minuter, alltså 1 timma kortare än för de barn som gick in sist.

Lärarna berättar att barnen nästan alltid är ute minst en gång på förmiddagen och också ofta efter klockan tre på eftermiddagen. Det händer att de gör lite mer organiserade saker på gården, så som ta kort, spela boll eller liknande, men enligt läraren är det till 90% fri lek. Några varma dagar på sommaren hade de även ätit mellanmål ute.

Lek på gården

De äldre barnen var ofta de som använde hela gården och lekte lite vildare, jagade varandra och ropade och skrek. Många av de yngre barnen höll sig större delen av tiden i sandlådan med några avbrott för andra lekar under korta stunder. Även för några av de äldre flickorna verkade sandlådan vara den plats som de återkom till oftast. De äldre barnen tycktes leka samma lek under längre stunder och de lekte i relativt fasta konstellationer, pojkarna i en större grupp och flickorna i lite mindre grupper. De yngre barnen verkade i högre grad leka för sig själva. Vid några tillfällen blev de yngre barnen inspirerade av de äldres lek och tog över efter att de äldre barnen var klara, men de var snabbt nöjda och efter att de testat lite räckte det.

De fasta lekredskapen användes inte i någon större utsträckningen. På klätterställningen var det mest utrymmet under själva ställningen som användes i olika lekar. En av dagarna klättrade några av barnen på vippgungan, då den var väldigt hög verkade tjusningen ligga mer i att de lyckades ta sig upp än själva gungandet som verkade mindre intressant.

Centralt för många lekar var de lilla naturmaterial som fanns att hitta på gården. Utöver sandlådan fanns det en stor ansamling löv i den inhägnade delen av gården vilket alla barnen tyckte var kul att leka med. Löven sparkades runt, kastades och samlades upp i hinkar bland annat. Det fanns också några små pölar med vatten som främst de yngre barnen hade glädje av, de samlade upp vattnet i hinkar samt lekte i och runt pölarna.

Hinkar, spadar, bollar och diverse leksaker förvarades i ett låst förråd. Ibland fick barnen hämta leksaker själva ut förrådet och ibland rullade lärarna ut en vagn med de saker som barnen fick ta av. När de skulle gå in samlades leksakerna ihop och låstes in igen.

En återkommande lek, framförallt bland de lite äldre barnen, var jage. Denna typ av lek påverkade hela stämningen på gården då de barn som deltog sprang över hela gården och var högljudda. När ett barn blev ledset satte han sig i ena hörnet av gården och tjurade en stund för att sen återansluta till leken. De högljudda lekarna tillsammans med ljudet av sopmaskiner och andra högljudda fordon från gatan nedanför gjorde att det ibland blev påtagligt hög ljudnivå.

Då de inte hade någon annan plats för barnvagnarna förvarades dessa bredvid förrådet under tak. Denna yta var egentligen avsedd att rymma små lekstationer med bland annat ett litet kök för barnen.

Lärarnas delaktighet

Många av lärarna satt under mina observationer oftast vid ett picknickbord eller vid sandlådan och var relativt passiva. De hade dock bra uppsikt över gården och ryckte ut när någon blev ledsen, när det blev bråk eller om barnen gjorde något som inte var tillåtet. Till exempel blev några barn snabbt tillsagda när de gick in bland barnvagnarna då det inte var tillåtet att vara där. En annan gång styrde en lärare upp en lek som fortsatte efter det att läraren hade lämnat. När några av barnen började skaka på det lilla trädet som fanns på gården sa en lärare att de måste vara rädda om sitt enda träd, men att de kunde tillverka saker som de kunde hänga i trädet när de kom in vilket barnen tyckte var en jättebra idé som de spånade vidare på under utevistelsen.

Utflykter

En av lärarna som började i augusti berättar att de ibland går till en lekplats som ligger längre ner på gatan, under tiden läraren hade arbetat där hade de dock bara gjort en utflykt. Enligt läraren ville de gärna göra utflykter men sjukdom och andra planerade och oplanerade saker gjorde det svårt.

Inflytande över gården

Då det sker mycket nedskräpning från grannar och andra som rör sig i omgivningen behöver lärarna kontrollera att inga oönskade föremål finns på gården innan de går ut. Lärarna upplever att det svårt att få gehör för förändringar som de vill göra på gården och går något sönder tar det lång tid innan det blir fixat. Lärarna berättar att gungorna togs bort för över två år sedan, en önskan att ta bort gungställningen och göra en hinderbana eller liknande har framförts. De hade även önskat blomlådor som de skulle sätta på staketet så att de kunde odla lite mera, men inget av dessa önskemål har ännu tillmötesgåtts.

Lärarna hade tänkt sätta upp en presenning över pergolan som skydd för sol och regn, men hade blivit tillsagda att det inte var möjligt då det krävdes bygglov för det.

Vid ett återbesök i maj 2020 var det lilla trädet på gården borttaget, i övrigt hade inga förändringar skett, gungorna saknades fortfarande och inget annat hade ersatt dem.

Lekvärdesfaktor

Friyta

Gården är på cirka 445m². På förskolan går det 39 totalt barn, vilket ger en friyta på 11,4m² per barn.

-1p

Zonering av gården

Sandlådan fungerar som den trygga delen där det är lugnt tempo och där de minsta barnen samt lärarna uppehåller sig större delen av tiden. Skolgårdens storlek gör dock att även den lugna delen påverkas av de vilda lekarna runt omkring. Bristen på yta och redskap gör att det inte går att tala om någon vidlyftig eller vild zon.

-1p

Tillgänglighet

Markbeläggningen består av asfalt och gummiplattor och gården är lätt att ta sig runt på. Sandlådan är dock inte tillgänglig då det är tre trappsteg som leder upp till den. Inga tillgängliga lekredskap finns.

-1p

Vegetation och topografi

Hela ytan är plan. Störst bidrag till grönska ger ett träd som står nere på gatan vars krona är i höjd med gården. Enda trädet på gården lever en tynande tillvaro. Några odlingslådor som dock inte bidrar till några synintryck finns också.

-1p

Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap

Lekutrustningen består av en liten kombinerad klätterställning och rutschkana samt två vippgungor. Den platta gården gör det svårt att tala om ett landskap att integrera i.

-1p

Möjlighet till omvärldsförståelse

Gården är till största delen hårdgjord men några odlingslådor finns. Trädet utanför gården bidrar med grönska och löv, i övrigt är gården statisk.

-1p

Utsikt över grönska/samspel mellan ute och inne

Avdelningarna har inte utsikt över gården och en hall samt slussgrind gör att barnen inte kan ta sig till gården själva. Från avdelningarna kan man se viss grönska ifrån träd och buskar på gatan och parkeringen utanför.

-1p

Totalt

-7p

Reflektioner

Att det fanns en sluss mellan byggnaden och gården och att förskolans lokaler inte låg direkt innanför dörren gjorde att kontakten mellan gården och förskolans lokaler förlorades. Detta minskade flexibiliteten och när barnen skulle gå in behövdes detta styras upp så att lärarna gick in med några barn i taget.

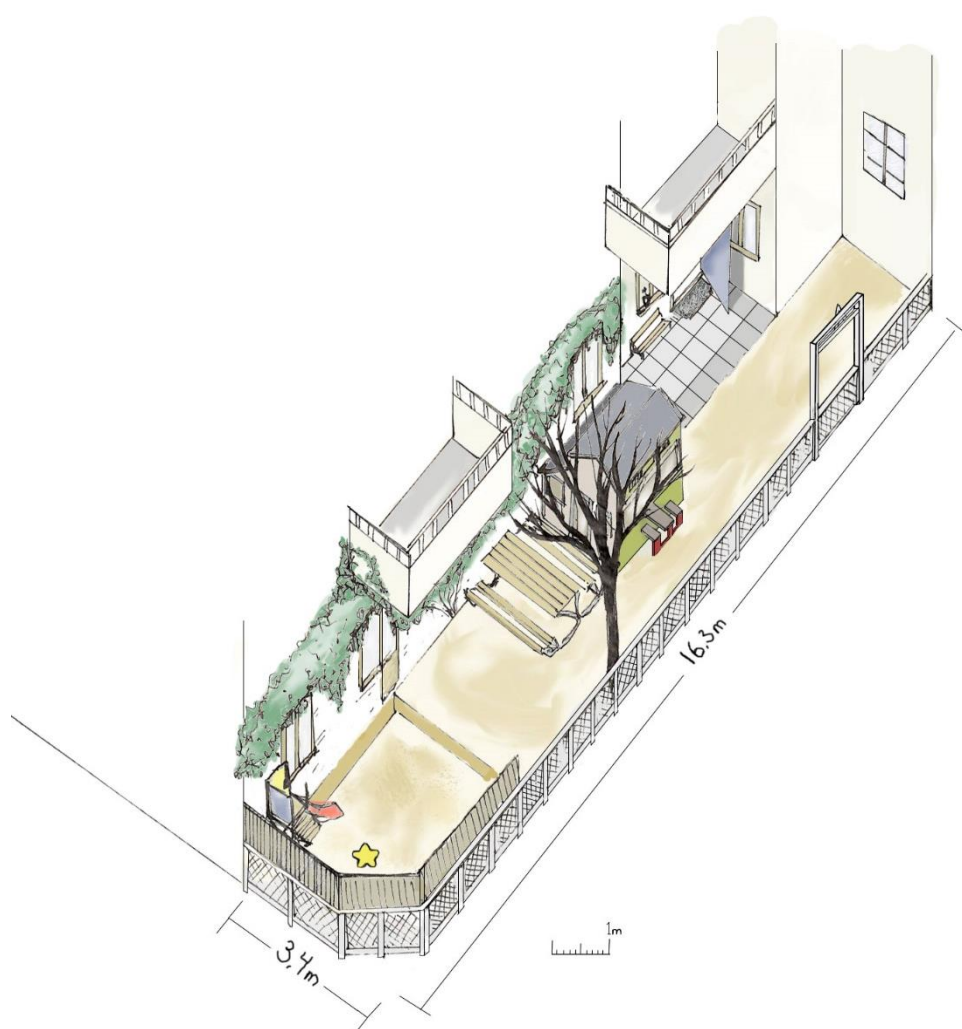
Bristen på utrymme gjorde att de lite vildare och mer högljudda lekarna påverkade stämningen på hela gården. Det fanns ingen plats att gå för den som ville vara ensam, barnet som blev ledset under jage-leken satte sig i ett av hörnen för att få vara i fred, men var ändå bara ett fåtal meter ifrån den vilda leken han nyss varit med i.

Sandlådan var den lugnaste platsen på gården, men knappast en plats där barnen kunde vara för att få vara ifred då det alltid var flera barn i sandlådan. Skjulet där barnvagnarna stod hade kunnat ge lite avskildhet, men detta området var inte tillåtet för barnen.

Gården hade få utmaningar, för de lite mindre barnen var den höga vippgungan en rolig utmaning för en stund. Klätterställningen verkade mest användas för sitt utrymme undertill där det gick att leka kiosk och annat. Kanske var det bristen på utmaningar på gården som gjorde att barnen i hög grad lekte med varandra i större grupper där miljön kändes sekundär. Desto viktigare verkade det sociala samspelet vara.

Skanstorgets förskola

Skanstorgets förskola ligger på en innergård i stadsdelen Haga i centrala Göteborg. Totalt går det 20 barn på förskolan. Förskolan har en egen liten gård som sträcker sig längs med framsidan på huset. I det bortersta hörnet finns en sandlåda med ett bakhord, resterande del av gården är plattlagd med betongplattor. Utöver sandlådan finns ett lekhus i plast, en liten rutschkana som ser ut att vara för inomhusbruk, ett picknickbord, en bänk och en låg diskbänk där barnen kan leka med vatten. Från förskolelokalen finns flera utgångar till gården. I huvudsak används entrédörren för att ta sig ut, men det finns även en altandörr som går att använda. Några av fönsterna inne på förskolan vetter mot förskolegården vilket ger en god kontakt mellan ute och inne.

Figur 5. Skanstorgets lilla långsmala gård gör att det bildas smala passager där bord och lekhus står uppställt. En våning upp sticker de boendes balkonger ut över gården.

Ett körsbärsträd finns på gården och bidrar med en del grönska, men främst är det en frodig klematis som växer längs med fasaden som ger mest grönskan på gården.

De yngsta barnen håller oftast till på gården under sin utevistelse men då gården är liten och det blir trångt om båda grupperna skulle vistas där samtidigt försöker den äldre gruppen göra utflykter så ofta som möjligt, minst tre gånger i veckan. De äldres utflykter går oftast till samma plats, en plats de själva har döpt till Lövkullen. De var i huvudsak med de äldre barnen som besökte Lövkullen jag gjorde mina observationer.

Figur 6. Den goda kontakten mellan ute och inne gör att ytterdörren kan stå öppen när vädret tillåter.

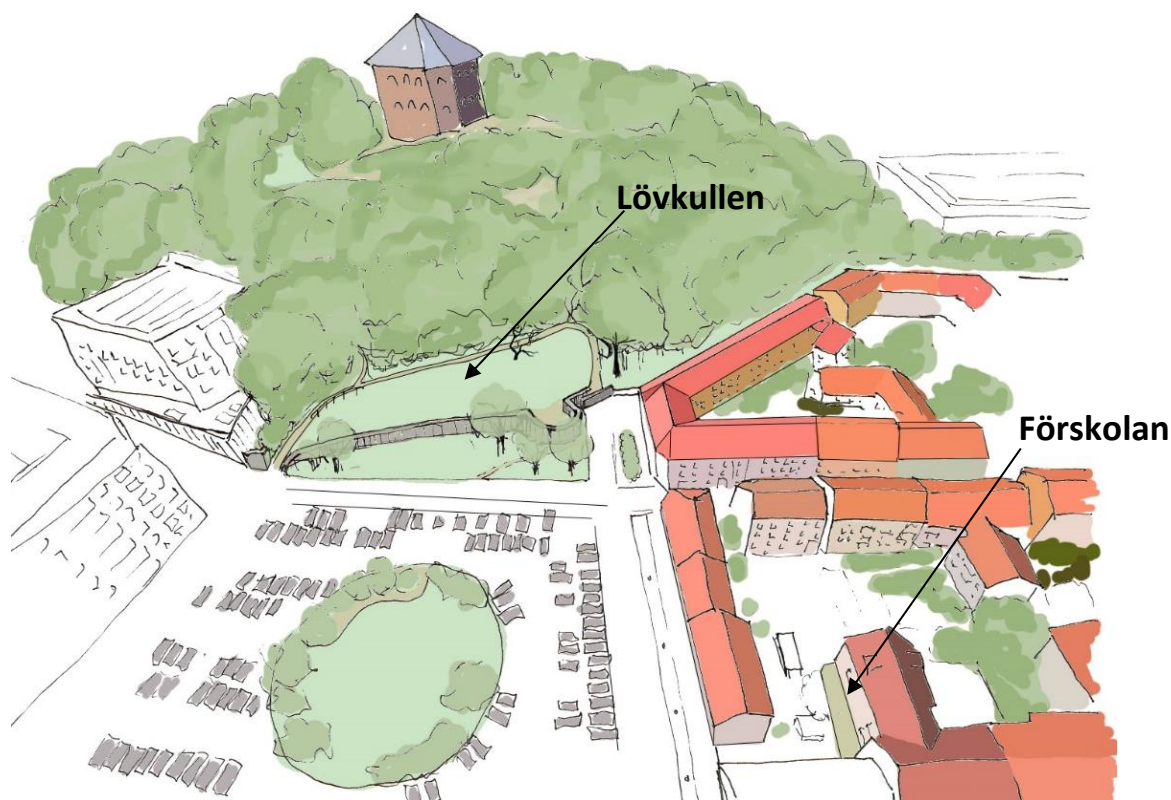

Figur 7. Gårdens storlek gör att de få lekredskapen som finns tillsammans med leksaker snabbt belamrar gården.

Lövkullen ligger cirka 100 meters ifrån förskolan vid foten av Skansberget. Lövkullen är en del av ett större grönområde som går runt större delen av berget och upp till toppen där fästningen Skansen Kronan tronar. Grönområdet är till stor del otillgängligt med väldigt branta sluttningar och smala asfalterade serpentinegångar samt branta trappor som leder upp till toppen.

Direkt nedanför Lövkullen ligger Skanstorget som till största delen fungerar som parkering, Lövkullen är dock väl avskärmad då den ligger högre upp och dessutom avskiljs från parkeringen av en hög mur som tar upp höjdskillnaden. I väst och sydväst avgränsas platsen av en brant sluttning med otillgänglig terräng. I väst och öst finns ingångar från Skanstorget och från ingången i väst går även en smal asfalterad gångväg upp till toppen av Skansberget. Större delen av Lövkullen sluttar uppåt men längst ner närmast muren finns en lite plattare yta.

Figur 8. Lövkullen ligger cirka 100 meter ifrån gården vid foten av Skansberget. En liten asfalterad slinga leder i söder upp mot toppen av Skansberget.

Sammanställning observationer och samtal

Nedanstående är en sammanfattning av observationerna och samtalen, för observationerna i sin helhet se bilaga 2.

Förskolan gjorde utflykter alla dagar då observationerna genomfördes. Tre av dagarna var destinationen Lövkullen. En av dagarna fortsatte gruppen förbi Lövkullen och upp till Skansen Kronan och en av dagarna gick utflykten åt andra hållet till några butiker för att höra om de hade några plastburkar och stuvbitar som förskolan kunde få.

Under observationstillfällena var det mellan sju till tolv barn och två till tre förskollärare med på utflykterna. Vädret var soligt alla dagar utom en då det regnade lite, temperaturen låg på mellan 1–6 plusgrader.

Utevistelsen började runt tio på morgonen och barnen släpptes ut allteftersom de blev klara. När de sista barnen var påklädda hade de barnen som kom ut först ofta hunnit börja leka eller så stod de otåligt och väntade på att få börja gå. De dagarna jag gjorde mina observationer tog det mellan 10–20 minuter från det att de första barnen kom ut till alla var redo att börja gå.

Lek på gården

Många av lekarna på gården skedde i sandlådan och kring en liten vattenpöl som bildats mitt på den plattlagda gången. Barnen lekte ofta i större grupper förutom några barn som helst stod bredvid fröken eller höll sig för sig själva. När ett barn började

med någon lek som såg intressant ut anslöt sig flera snabbt. Allteftersom barnen kom ut anslöt de sig till leken eller ställde sig och väntade på att gruppen skulle börja gå.

Om det fanns tid när de kom hem från utflykterna fick barnen stanna kvar ute på den egna gården om de ville. Det brukade vara några som gärna ville fortsätta vara ute och några som ville gå in.

Uppställning

Inför avgång från förskolan delades västar med nummer ut. Det fanns två av varje nummer och barnen skulle ställa upp sig med sin nummerkompis på ett led i nummerordning innan promenaden kunde börja. Det var viktigt för några barn vilket nummer det fick på västen, för andra var det viktigt att de fick samma nummer som sin kompis så att de fick gå tillsammans och ibland blev det protester när barnen blev grupperade med någon de inte ville gå med. När det var tre lärare med ställde sig en längst fram, en i mitten och en längst bak. När det bara var två lärare gick en längst fram och en längst bak.

Denna uppställning verkade vara viktig precis vid avgång, men under veckan märktes det att barnen inte alltid höll varandra i handen, ibland sprang några av barnen i förväg och ibland upplöstes ledet helt. Det var inte helt konsekvent när det var viktigt att hålla formationerna och när det inte var det, ibland var det tydligt att lärarna hade mer bekymmer med något eller några av barnen vilket gjorde att fokuset inte låg på hur de andra barnen gjorde.

Promenad

En bred trottoar gick längs samma kvarter som förskolan låg ända fram till Lövkullen. På andra sidan trottoaren gick en mindre väg som ledde in till Skanstorgets parkering samt Hagakvarteren. Trottoaren genomkorsas av två kullerstensbelagda vägar där bara godstransporter och cyklar var tillåtna. När vi kom fram fick barnen vänta nedanför en trappa som ledde upp till Lövkullen medan en av lärarna gick upp för att ”kolla läget” eftersom det ibland har legat överförfriskade människor när de kommit dit, eller potentiellt farliga saker kvarlämnade efter missbrukare.

Figur 9 och 10. Promenaden till Lövkullen gick längs en bred stenlagd trottoar. Framme nedanför murarna fick gruppen vänta medan en av lärarna gick upp för att kontrollera platsen.

Lärarnas delaktighet

Det var stor skillnad på hur lärarna förhöll sig till barnen, några lärare var väldigt uppmärksamma på var barnen var och vad de gjorde och de var ofta delaktiga i leken och sa till när barnen gjorde något fel, de var även med och medlade i små konflikter mellan barnen. En av lärarna var tydligt mer avslappnad än de andra och verkade ha mer tillit till att barnen skötte sig och tycktes mindre uppmärksam på vad barnen gjorde. Lärarna hade lärt barnen inom vilket område de fick vara och områdets gränser var tydliga. Sluttningen gjorde att platsen var överskådlig och det var främst vid öppningarna i muren och gränsen mot norr där den öppna ytan övergick i skog som lärarna behövde vara lite mer uppmärksamma. En liten bit in i skogen fanns ett krön där barnen försvann ur synhåll om de passerade vilket gjorde att lärarna var extra noga med att barnen inte fick gå in för långt i skogen.

Lärarna hade även olika metoder när barnen närmade sig eller passerade en gräns, en lärare sa bestämt till barnen att de inte fick gå längre eller att de skulle komma tillbaka när de närmade sig gränserna, medan en annan lärare snarare lockade barnen tillbaka genom att till exempel säga ”kom, titta här”. Några av barnen verkade tycka det var spännande med dessa gränser, ibland verkade de testa hur långt de kunde gå innan de blev tillsagda och ibland lekte de precis vid gränsen av det tillåtna området. Det var också tydligt att förskollärarna hade bra koll på vilka barn de skulle vara extra uppmärksamma på, vid ett tillfälle när ett barn försäkrade att hon inte skulle gå längre in i skogen sa en lärare att ”henne får man hålla ett öga på för hon kan vara lite lurig”.

Lek på Lövkullen

Några av lekarna var återkommande på Lövkullen, det fanns en vattenpöl som barnen petade i, fiskade med pinnar och lekte diverse andra lekar kring. Även klättring var populär och de klättrade både på berget i den branta sluttingen och i olika träd.

Vissa tidigare aktiviteter hade skapat starka minnen för barnen, förskolan hade till exempel tidigare arrangerat ett Bamse-lopp på Lövkullen, och många barn verkade ha starka minnen från den dagen då de lekte lopp och springtävling på samma sträcka som Bamse-loppet varit vid flera tillfällen.

Figur 11. Asfaltslingan där barnen sprang för att återuppleva Bamse-loppet

Figur 12. På lövkullen fanns både berg och träd som barnen klättrade i.

Utmaningar för barnen

Det är tydligt att en av lärarna tycker att barnen behöver utmanas. När några av barnen klättrar upp för en brant slänt och sedan vill ha hjälp ner blir de uppmuntrade att klara det själv och läraren säger att ”de gott kan klättra ner själva om de tagit sig upp dit själva”.

En annan dag på väg upp till toppen av Skansberget blir valet en brant och lerig väg upp. Två av de medföljande lärarna är inte helt bekväma med vägvalet, de vänder om och tar en lättare väg tillsammans med ett av barnen. Läraren som valt vägen säger att hon tycker det är viktigt att barnen utmanas då de, till skillnad från barn som inte bor så centralt, inte blir utmanade i samma utsträckning. Detta trots att ett av barnen skrapar sig och ett annat ramlar flera steg när de går i den branta trappan. Läraren berättar även att de i en annan del av Göteborg alltid klättrade i berg när de var ute på sina utflykter.

Utmaningen tycks faktiskt ha gett mersmak och ett barn som annars tycks lugn och försiktig bestämmer sig för att klättra upp istället för att ta den vanliga vägen när vi ska upp till fästningen, det är brant och lerigt och han glider ner flera gånger innan

han kan ta sig upp, väl uppe är han väldigt nöjd, men vill ändå ha en servett att torka av sina leriga händer med. Tre andra barn blir inspirerade av pojken och klättrar även de upp, men lite längre ner där de inte är riktigt lika brant.

Andra besökare/ hänsyn till andra

Längst nere vid muren på Lövkullen fanns ett par agilityhinder som barnen var nyfikna på, läraren berättade att det var några som tränade agility med sina hundar där ibland, när detta skedde fick de gå någon annanstans då det inte fungerade så bra med barnen och hundarna ihop. Lärarna var oftast noga med att barnen inte skulle leka med hindren, och när de var där och pillade blev de förr eller senare tillsagda att vara försiktiga eller att gå därifrån.

Under observationstillfällena på Lövkullen var det bara en gång som andra besökare var där samtidigt, besökarna var en annan förskolegrupp och de stannade endast en kort stund. Ingen av barnen verkade göra någon större notering av att det var andra barn som lekte bland dem.

Dagen då utflykten gick till Skansbergets topp var det många andra besökare där. Barnen funderade på vem som bodde inne i fästningen, en kung? Eller kanske en prinsessa? Barnen trodde att oavsett om det är en kung eller prinsessa som bodde där så sov de säkert, och alla barnen började ropa "vakna kungen!" "vakna prinsessan!". Efter en stund sa lärarna att de nog störde en annan grupp med barn som satt och åt.

Utmaningar för lärarna

En av dagarna var ett av barnen inte riktigt på humör så en av lärarna fick stanna kvar med barnet på förskolan. Då de bara var två lärare på plats den dagen var det bara en lärare och jag som kunde promenera med barnen till Lövkullen. En pappa som kom för att lämna sitt barn hjälpte till genom att följa med fram till Lövkullen.

Processionen var mindre organiserad än tidigare, några barn sprang, andra höll inte varandra i hand, men barnen höll sig på trottoaren och stannade upp vid den lilla korsningen. Jag frågade läraren om hon hade gjort utflykten om hon varit ensam vuxen, enligt henne berodde det på vilka barn som var med på utflykten. Två av barnen krävde extra mycket uppmärksamhet och enligt läraren hade det inte varit möjligt att vara ensam vuxen om någon av dessa hade varit med.

Den andra läraren och barnet kom efter en stund. Barnet var fortfarande lite tjurigt, hon vill inte vara där men hon ville inte heller vara ensam på förskolan, så hon stod och surade precis vid ingången till platsen. Efter en stund blev barnet besvärat av sina överdragsbyxor och skulle dra av dem hela tiden, en av lärarna försöker få henne att sätta på dem igen, men barnet drog av dem så fort läraren vände ryggen till. När ett annat barn sa att hon behövde kissa bestämde lärarna att det var dags att gå hem.

Även dagen vi gick till affärerna var det lite tjurigt i ledet och gruppen blev på hemgången ganska uppdelad då en av lärarna ständigt fick stanna för att ett av barnen upplevde att kläderna satt fel och ständigt stannade för att dra och rätta till dem. För att komma till affärerna fick vi gå över Övre Husargatan som är en relativt trafikerad

väg. Vid övergångsstället hann inte hela gruppen över utan jag och några barn fastnade i mittrefugen. Jag tyckte det var nervöst att stå så många på den lilla ytan med bilar som körde förbi både framför och bakom oss, väl över på andra sidan gick gruppen längs med Övre Husargatan och bullret från bilarna gjorde det svårt att höra varandra.

Figur 13. Gruppen står samlad i väntan på att det ska bli grönt för att kunna ta sig till andra sidan om Övre Husargatan.

Lekvärdesfaktor

Friyta

Gården är cirka 55 m² stor. På förskolan går det totalt 20 barn, vilket ger en friyta på 2,75 m² per barn.

-1p

Zonering av gården

Hela gården är en trygg zon, sandlåda, lekhus, picknickbord.

-1p

Tillgänglighet

Merparten av gården är hårdgjord med undantag för sandlådan. Sandlådan är inte tillgänglig då den har en hög kant. Gården är så liten att trånga passager bildas bland annat mellan ett lekhus och ett träd, vilket försvårar framkomligheten. Inga tillgängliga lekredskap finns.

-1p

Vegetation och topografi

Gården är helt platt. Den enda vegetationen som finns är ett högt uppstammat körsbärsträd samt klätterväxter på fasaden. Gården ligger i söderläge men skuggas till stor del av de kringliggande husen.

-1p

Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap

Det fasta lekredskap som finns är ett bakkbord i sandlådan. En liten flyttbar rutschkana som ser ut att vara för inomhusbruk är också placerad i sandlådan. Utöver detta står ett flyttbart plastlekhus på den plattlagda ytan.

-1p

Möjlighet till omvärldsförståelse

Den lilla vegetation som finns direkt på gården samt de träd och klätterväxter som växer på bostadshusens innergård ger ett ganska lummigt intryck och viss möjlighet till att årstidsväxlingar kan upplevas. På förskolegården finns även två odlingslådor där de med blandat resultat odlar blommor med mera. Sandlådan ger formbart material och en vattenpöl som uppstår vid regn är visserligen ett oplanerat men väldigt uppskattat inslag.

0p

Utsikt över grönska/samspel mellan ute och inne

Förskolans fönster vetter i öst mot Husargatan där ingen växtlighet finns. Övriga fönster vetter mot innergården där en del grönska finns. En entré finns och den leder direkt ut till gården, och barnen släpps ut i takt med att de blir klara.

0p

Totalt

-5p

Reflektioner

Gården och Lövkullen

Gården är liten men ganska mysig. Grönskan från klematisen gör att den känns ombonad och sanden och diskbänken med vatten gör att det finns en del levande material att leka med. Gården möjliggör dock ingen vildare lek, den avlånga formen samt att möblemanget skapar trånga passager begränsar möjligheten till den typen av lek.

Att gården finns, om än liten, underlättar mycket för lärarna, den används som en sluss och ökar flexibiliteten. Att barnen kan släppas ut där tills alla är redo att gå minskar barnens frustration. Gården och den goda kontakten med förskolans lokaler ger också möjlighet till förlängd utevistelse för de barn som vill då lärarna hjälper några barn åt gången att ta av kläder och komma tillrätta inomhus samtidigt som de har lite koll på gården. Gården möjliggör även kortare utevistelser och gör att gruppen kan delas upp inom och utomhus vilket ökar verksamhetens flexibilitet. Att den egna gården finns möjliggör också för mindre projekt utomhus så som de små odlingslådorna.

Utevistelsen vid Lövkullen ger möjlighet till en friare och mer utmanande lek än vad som är möjligt på gården. Omgivningen ger också möjlighet till att följa naturens växlingar. Men på Lövkullen saknas den trygga kopplingen med förskolebyggnaden. Barnen är beroende av att någon tar dem dit och har alltså ingen möjlighet att själva bestämma när och hur länge platsen ska besökas.

Sammantaget har Lövkullen och gården många goda kvalitéer och de båda platserna kompletterar varandra. Utvärderat som två separata platser, som barnen troligt upplever dem då deras möjlighet att röra sig mellan dem på eget bevåg är obefintligt, har båda platserna stora brister.

Barnens lek

Det kan vara så att leken gynnades av att förskolegruppen oftast gick till samma plats och att kopplingen till platsen var stark. Annekteringen av platsen gav en trygghet och ett igenkännande som underlättade leken. Det fanns flera saker som stärkte kopplingen till platsen, dels namngivningen av platsen men även aktiviteter knutna till platsen som barnen hade starka minnen från. Det fanns också ett träd som fungerade lite som ett vårdträd som de smyckade ibland och samlades runt för att prata om årets skiftningar.

Förskollärarnas närvaro och reglerna de hade satt upp kan ha varit hämmande för leken, men de uppsatta gränserna tycktes bidra till spänning som i vissa fall blev en lek eller en del av lek.

Att Lövkullen är oprogrammerad gör leken mindre styrd, men också mindre självklar. Avsaknaden av klassiska lekredskap (så som sandlåda med mera) gör att ingången till leken ibland blir svårare. På gården var det ofta kring sandlådan som leken började, vid Lövkullen tycks vattenpölen ha liknande funktion, då barnen ofta hade den som

utgångspunkt i leken. Pölar kan dock som bekant torka ut och det hade varit intressant att se vart barnen hade börjat sin lek då.

På Lövkullen gick det också att hitta miljöer som var mer utmanande än vad vanliga lekredskap oftast är, barnen klättrade i träd och uppför branta berg. Barnen var olika och några av utmaningarna, som att ta sig upp för den branta sluttningen till toppen av Skansberget verkade vara ett stort äventyr för vissa men för andra lite för mycket, det blev svårt för barnen att välja nivån på utmaningen själva eller att avbryta när vägen redan var bestämd av lärarna. På Lövkullen fungerade det bättre då det inte fanns ett satt mål och barnen därför själva kunde välja i vilken grad de ville utmanas. I de fallen valde några att stå och titta på vilket verkade vara tillräckligt intressant för dem.

Omprogrammerad tillåtande yta

Lövkullen är till stor del ett naturligt område fränsett den stora gräsmattan. Området har en känsla av att vara något bortglömd, vilket är lite förvånande med tanke på hur central ytan är. Avsaknaden av rabatter, bänkar och annat som ofta hör en park till gör att området känns mer tillåtande. Detta gör att barnens lek inte begränsas, lerpölar (många gånger det bästa som finns i ett barns värld) åtgärdas inte, löst material i form av löv och grenar finns det gott om. Lärarna uppger att den inte har någon dialog med Göteborgs Stad angående skötseln av ytan och det är tydligt att det inte är en högprioriterad plats.

Lärarna berättar att de upplever att terrängen och möjligheten till att utforska mer naturlika miljöer är något väldigt positivt då dessa miljöer bjuder på fysiska och motoriska utmaningar som barnen inte får någon annanstans. Att springa på ojämnt och kuperat underlag och klättra i berg är något om barn uppväxta i innerstan sällan gör menar förskollärarna.

För förskollärarna blir den naturlika miljön också en plats där de kan utöva sin pedagogik, de tar till vara på möjligheten att lära av naturen, får barnen att reflektera över sin omgivning och över årstiderna. De använder sig av de material som naturen ger, samlar pinnar, löv och blommor som de tar tillbaka med sig till förskolan.

Men platsen är inte risksäkrad, större tillit till barnen krävs och också mer uppmärksamhet från förskollärarna till skillnad från om de befinner sig på en förskolegård med tydlig avgränsning.

Lärarnas delaktighet

Förskollärarnas påverkan på utevistelsen var varierande, dels beroende på vilken förskollärare som ansvarade men också på val av aktivitet. Under promenaderna var lärarnas delaktighet och kraven de ställde på barnen påtaglig. De dagar då utevistelsen till största delen bestod i att promenera var möjligheten för barnen att påverka aktiviteten och leka fritt näst intill obefintlig, lärarna bestämde i de fallen vart gruppen skulle gå, vart de skulle stanna och hur länge de skulle stanna vid varje ställe. Trots att barnen gick miste om fri lek vid sådana utflykter var det tydligt att barnen tyckte det var spännande att se nya miljöer och upptäckandet gav mycket i sig. Lövkullens

överskådlighet och tydliga avgränsningar gjorde det möjligt för lärarna att ha bra koll på barnen även när de inte stod precis bredvid dem. Dock skilde det sig mycket hur förskollärarna förhöll sig till barnen under utevistelsen på Lövkullen. De lärare som hade mycket erfarenhet av utflykterna verkade trygga i när de behövde vara nära och när de kunde ta ett steg tillbaka. Detta kräver att lärarna känner barnen och att det finns en tillit mellan dem och tilltro till barnens egna förmågor. För barnen var det inte helt konsekvent när olika lärare reagerade olika på samma sak och förhöll sig olika till uppsatta regler.

Tillskillnad från en förskolegård som uppfyller vissa säkerhetskrav ligger här ansvaret hos lärarna att hitta en bra balans mellan kontroll, säkerhet och frihet. Lövkullen och övriga platser som besöktes under utevistelserna var inte barnsäkrade platser, reella faror fanns vilket gör att lärarna i större utsträckning måste göra egna bedömningar kring risktagande.

Utmaningar med utflykter

På Skanstorgets förskola är det främst de äldre barnen som gör dagliga utflykter, de motiveras med att de yngre barnen inte har behov av lika stora ytor. Om de yngre barnen ska göra utflykter behöver de också ta med barnvagnar då många av barnen inte orkar gå några längre sträckor. Inom förskoleenheten finns det också cyklar men då de inte har ett cykelförråd blir det oftast ett för tidskrävande projekt att gå och hämta och lämna cyklarna på någon av de andra förskolorna.

För Skanstorgets förskola ligger närmaste grönområde nära, men avståndet på lite drygt 100 meter gör ändå promenaden till ett projekt. Promenaden föregås av väntan ute på förskolegården för de barn som snabbast blir klara. Varje moment kan innebära fördröjningar, vilken väst som föredras eller inte, vem som ska stå med vem etc. Så även om utflyktsmålet är nära behövs en del planering och de dagar när dynamiken i gruppen fungerar sämre eller när något barn strejkar kan utflykten behöva ställas in.

Smidigheten i momenten som föranleder samt utflykten i sig är också något som kan påverka viljan och möjligheten till utflykt. För lärare och barn som är vana vid rutinerna kan allt gå förhållandevis friktionsfritt, men tillkommer eller byts en del av barngruppen ut är det en ny grupp barn som ska lära sig vad som gäller, hur de gör inför uppställning, hur de ska gå samt vilka regler som gäller väl på plats. Om endast några få barn tillkommer till gruppen fungerar det oftast bra då de flesta barnen ändå vet vad som gäller och de nya barnen ofta lär sig av de andra. Förskollärarna berättar att de har arbetat mycket med barnen för att det ska fungera smidigt på utflykterna. Lärarna uppskattade att det tog cirka ett år innan de kände sig trygga med att barnen respekterade vart och hur långt de fick gå och vad de fick lov att göra under utflykterna. Denna inlärningsperiod beskriver lärarna som väldigt krävande och under en sådan upplärningsperiod är det viktigt att de flesta i personalen är ordinarie som redan har vanan och rutinen inne.

Vid tillfället för observationerna fanns det barn som krävde extra resurser och lärarna uppgav att de ofta var orsaken till att en utflykt ställdes in. Ett av de mer resurskrävande barnen skulle byta förskola och lärarna uttryckte en lättnad över att barnet skulle sluta - dels för barnet skull, då lärarna trodde att barnet skulle gynnas av att gå på en förskola med egen gård med tydliga avgränsningar och mindre krav, men också för deras egen och barngruppens skull som ofta påverkades av barnets humörsvägningar. Trots uppkomna situationer försökte lärarna lösa så att utflykterna blev av, ibland blev lösningen att något eller några barn fick stanna kvar med den yngre gruppen.

Väl på Lövkullen, som specifikt och välkänt utflyktsmål, kan lärargruppen dela på sig om det finns barn som behöver gå på toa eller av annan anledning behöver gå tillbaka till förskolan. Denna följsamhet verkar vara större desto längre lärarna har varit på förskolan och ju tryggare och säkrare de är på att de kan hantera barnen och situationen. Även om lärarna är positiva till den upplevelse barnen får på Lövkullen passar inte regelbundna utflykter alla. Att Lövkullen ligger nära förskolan bidrar också till denna flexibilitet.

Tillgång till allmänna ytor

Då många förskolor i närområdet saknade egen gård upplevde förskollärarna på Skanstorget att det ofta var hårt tryck på de offentliga lekplatserna, detta var en av anledningarna till att de sällan besökte dem. Barnen uppskattade att gå till lekplatserna, men förskollärarna upplevde att det där fanns större risk för konflikter då fler barn förväntades samsas på en mindre begränsad yta. På lekplatserna finns också begränsningar sett till antal lekredskap, typ av lek med dessa samt hur många som kan använda redskapen samtidigt.

Lövkullen hade förhållandevis få besökare för att vara en så pass central grönyta vilket gjorde att ingen stördes av barnens skratt och skrik. Däremot finns det andra som använder platsen vars aktiviteter inte heller lämpar sig i finparker. Bland annat är det ett sällskap som tränar agility med sina hundar och som har satt upp hinder som permanent står på platsen. Barnen tycker att hindren är spännande och är gärna där och pillar och leker, lärarna försöker dock hålla barnen borta för att säkerställa att de inte råkar göra sönder något. Är hundarna där när förskolan skall dit väljer förskolan gå till en annan plats då det fungerar dåligt att vara där samtidigt. Några barn är rädda för hundar och lärarna resonerar att det troligen är svårt för hundarna att hålla fokus om en massa barn springer runt.

Då Lövkullen är avskild och med liten insyn från omkringliggande platser är det också ett tillhåll för en del missbrukare. Vistelsetiderna skiljer sig från de tider då förskolan är där, men det har hänt att gamla använda sprutor och annat skräp har legat kvar när förskolan kommer till platsen. Detta gör att lärarna försöker gå ett varv och kontrollera att de inte finns några farliga föremål på platsen när de anländer. Det har hänt att påverkade människor ligger i parken när de kommit dit och då har de valt att gå någon annanstans.

Loggformulär

Totalt 5 förskolor, 12 avdelningar medverkade. Nedanstående är en summering av loggformulären.

Tabell 2. Summering av loggformulär.

Förskola/ Avdelning	Dag med minst tid ute	Dag med mest tid ute	Ålder	Antal barn	Tid för utomhusvistelse (genomsnitt)
Levgrensvägen Storlek på gård: ca 1600 m ² . 17 m ² /barn					2h 57min
Röd	-	.*	1–3	10–13	.*
Blå	0min	3h 15min	1–3	8–10	2h 36min
Gul	2h 45min	3h 15min	3–5	18–19	3h
Grön	2h 30min	5h 15min	3–5	14–20	4h 5min*
Kommentarer till avdelningarnas svar. Blå: Ingen utevistelse när de var en förskollärare för lite. Gul: Endast noterat 2 dagar (mån-tis) Grön: *av de tre dagar då tid angivits					
Valhallagatan Storlek på gård: ca 2100 m ² . 28m ² /barn					4h 57min
Valhallagatan	3h 15min	8h	3–5	24–36	4h 57min
Dr. Allards gata Storlek på gård: ca 1100m ² . 28 m ² /barn					2h 57min
Myran	1h 15min	3h 20min	1–3	9–14	2h 21min
Nyckelpigan	2h	5h	3–5	16–21	3h 33min
Dr. Sydows gata Storlek på gård: ca 950 m ² . 17 m ² /barn					3h 7min
Humlan	1h 45min	6h 30min	1–4	7–14	3h 41min
Myran	1h 35min	4h 25min	4–6	17–20	2h 18min
Kotten	1h 55min	5h 30min	1–4	11–16	3h 21min
Glasmästaregatan Storlek på gård: ca 680 m ² . 13 m ² /barn					2h 29min
Granbacken	1h 15min	4h	1–3	8–14	2h 52min
Enebacken	1h 15min	3h	1–3	12–15	2h 6min

*går ej att säga då ingen sluttid är satt.

Avdelning Lönne på Valhallagatans förskola var den avdelning som spenderade mest tid ute med en genomsnittstid på närmare fem timmar. Avdelning Enebacken på Glasmästaregatan var den avdelning som spenderade minst tid ute med en genomsnittstid på lite drygt två timmar. Mellan de två avdelningarna är det en differens på 2h 51min i tid för utevistelse.

Jämförs avdelningarna med yngre barn med avdelningar med äldre barn är genomsnittstiden spenderad ute för de äldre lite drygt 3h 30min och för de yngre 2h 50min vilket ger en differens på lite drygt 40 minuter. Även om de avdelningar med minst respektive flest timmar räknas bort blir resultatet det samma.

Det bör nämnas att stor del av utevistelsen för flera av avdelningarna skedde under eftermiddagen då merparten av barnen redan gått hem. På avdelning Granbacken på Glasmästaregatans förskola var bara mellan 1–6 barn med på 54% av utevistelsen under veckan. 30% av tiden var endast 1–2 barn med.

Utflykter

Under veckan gjordes sex stycken utflykter fördelat på tre förskolor och fyra avdelningar. Av de fyra utflykter där destinationen skrevs ner gick två till en närliggande skog. Inga av utflykterna gjordes med hela förskolegruppen. En tänkt utflykt ställdes in då de fått ett barn som inte kunde gå än.

Levgrensvägen:

Avdelningar: 5, totalt antal barn: 93

Storlek på gård: ca 1600 m² (17 m²/barn)

Medverkande avdelningars genomsnittstid ute: 2h 57min

”Förskolan har en stor gård som erbjuder många olika aktiviteter, den ligger också bra till för att enkelt ta sig ut och besöka både bibliotek, teatrar och andra kulturaktiviteter i Göteborg. Närheten till Katrinelundsparken ger tillgång till en ytterligare miljö med mycket att utforska kring naturkunskap och motorik.” (Göteborgs Stad u.å.c)

Avd. Röd: 10–13 barn under veckan
Ute: 2 ggr alla dagar
Ålder: 1–3
Förmiddag ute: Ca 8:30-10:15
Eftermiddag ute: från 14:30 till
hemgång
1 utflykt
Dag med längst tid ute: -
Dag med kortas tid ute: -*
Genomsnittstid ute: -*
*går ej att säga då ingen sluttid är satt

Avd. Blå: 8–10 barn under veckan
Ute: 2 ggr 4 dagar, 0 ggr 1 dag
Ålder: 1–3
Förmiddag ute: 8:30–10:15
Eftermiddag ute: 15:00-16:30
Ingen utevistelse när de var en
förskollärare kort
Dag med längst tid ute: 3h 15min
Dag med kortas tid ute: 0h 0min
Genomsnittstid ute: 2h 36min

Avd. Gul: 18–19 barn under veckan
Bara noterat 2dagar (mån-tis)
Ute: 2ggr båda dagarna
Ålder 3–5
Förmiddag ute: ca 10:00-11:15
Eftermiddag ute: 15:00-17:00
Dag med längst tid ute: 3h 15min
Dag med kortas tid ute: 2h 45min
Genomsnittstid ute: 3h

Avd. Grön: 14–20 barn under veckan
Ute: 2 ggr 4 dagar, 1 ggr 1 dag, 3 ggr 1
dag
tider endast registrerade på tre dagar
Ålder: 3–5
Förmiddag ute: 8:30- ca 11:00
Eftermiddag ute: 13:00-14:30 (+16:15-
17:30 en dag)
Dag med längst tid ute: 5h 15min
Dag med kortas tid ute: 2h 30min
Genomsnittstid ute: 4h 5min (av de tre
dagar då tid angivits)

Följdfrågor – samtal med förskollärare

På fredagar har de planerade aktiviteter under utevistelsen. De har då olika stationer som barnen får gå runt. En lärare på respektive station och en lärare som tar hand om de barnen som behöver gå på toaletten mm. Detta är möjligt då de är färre barn på fredagar. Lärarna tycker att det blir lugnare när de gör dessa stationer och att det är skönt att som lärare ha en tydlig uppgift så att alla lärare inte springer runt och gör samma saker.

Gården är ganska ny och de ser den som ett utvecklingsområde. Läraren jag pratar med tycker att det är svårt att få in relevant pedagogik när de är ute så mycket som de är under sommarmånaderna och menar att det är viktigt att de lärande momenten även finns ute. Läraren tycker det är svårt att veta hur de kan använda gården och efterfrågar samarbete med t.ex. landskapsarkitekter. De har inget schema för när avdelningarna ska vara ute och läraren upplever det som lite kaosartat när alla fem avdelningar är ute samtidigt

Valhallagatan

Avdelningar: 4, totalt antal barn: 76

Storlek på gård: ca 2100m² (ca 28 m²/barn)

Medverkande avdelningars genomsnittstid ute: 4h 57min

”Varje avdelning har, via altandörrar, direktkontakt med lekgården. Gården är stor och ljus med mycket grönska och erbjuder många möjligheter till lek och utforskande. Under 2014 deltog förskolan i ett projekt ”Rebus – gröna gårdar” där barnen tillsammans med en arkitekt och sina pedagoger fick vara med och utforma nya lekmiljöer i utomhusmiljön.” (Göteborgs Stad u.å.b)

Avd. Lönne: 24–36 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 av dagarna, 1 ggr 1 dag, hela dagen en dag då det var förskolans dag

Ålder: 3–5

Förmiddag: ca 8:00 -11:00

Eftermiddag: ca 13:00- till dagen slutar

1 promenad utflykt

Dag med längst tid ute: 8h

Dag med kortast tid ute: 3h 15min

Genomsnittstid ute: 4h 57min

Följdfrågor – samtal med förskollärare

Valhallagatans förskolegård är uppdelad i tre delar, en större där alla barn får vistas och två mindre, en där de minsta barnen kan vara och en del där det finns byggmöjligheter för de större barnen.

Barnen och personalen börjar dagen ute varje morgon, oavsett väder och årstid. De jobbar aktivt med gården och ser det som att den ska vara mer park än lekplats, med odling bland annat. Det finns ett antal stora träd på gården som läraren berättar är väldigt viktiga för dem. Träden ger material som grenar och blad, att arbeta med. De fungerar även som samlingsplats och ger en behaglig skugga under de varmaste dagarna. Utöver materialet de får från träden på gården samlar de även in stockar och större grenar under utflykter till skogen bakom förskolan.

De försöker att göra regelbundna utflykter, utflykterna sker oftast i mindre grupper. Läraren berättar att många barn som går på förskolan bor i centrum och saknar egen grön bostadsgård och då är förskolan den enda möjligheten de har till att vara ute och springa fritt, därför tror hon att det är extra viktigt att barnen får vara ute mycket.

Förskolan deltog 2014 i projekt ”Rebus – gröna gårdar” där barnen tillsammans med en arkitekt och sina pedagoger fick vara med och utforma nya lekmiljöer i utomhusmiljön. I projektet Rebus är barnens delaktighet i förbättringen av utemiljön i fokus (Kultur i väst 2018).

De är nöjda med att cyklarna som de hade tidigare har tagits bort från gården, då det har blivit mycket lugnare och mindre konflikter utan dem. Om de fick önska hade de velat ha ett soltak då det blir väldigt varmt på gården och möjlighet till att leka med vatten.

Doktor Allards gata

Avdelningar: 2 totalt antal barn: 39

storlek på gård: ca 110 0m² (ca 28 m²/barn)

Medverkande avdelningars genomsnittstid ute: 2h 57min

”Vår gård är kuperad och här finns mycket att göra. De traditionella lekredskapen är inte så många. I stället har vi annat som stimulerar fantasi och motorisk utveckling. Exempelvis har vi en vattenlek, odlingar och en bygghörna med naturmaterial. Här kan barnen själva bygga upp sin lekmiljö. Det finns planer på att utveckla gården vidare tillsammans med föräldrarna. Här är dessutom naturen inpå knuten. Vi har promenadavstånd till Änggårdssbergen, Guldhedens vattentorn och Doktor Håléns park”
(Göteborgs Stad u.å.d)

Avd. Myran: 9–14 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 dagar, 1 ggr 2 dag

Ålder: 1–3

Förmiddag: ute 9-10:30

Eftermiddag: runt 15–16-till hemgång

2 utflykter med delar av gruppen

Dag med längst tid ute: 3:20 *

Dag med kortas tid ute: 1h 15min

Genomsnittstid ute: 2h 21min

*(hemgång satt till 7:30)

Avd. Nyckelpigan: 16–21 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 dagar, 3 ggr 2 dag

Ålder: 3–5

Förmiddag: ute ca 9.30–10:15

Eftermiddag: 12:30-14:15 (15:15- till hemgång)

2 utflykter med delar av gruppen

Dag med längst tid ute: 5h *

Dag med kortas tid ute: 2h 0min

Genomsnittstid ute: 3 h 33min

*(hemgång satt till 17:30)

Mellan 16–17 hämtas barnen

Följdfrågor-samtal med förskollärare

Varje fredag gör de utflykter. Detta är möjligt då gruppen är mindre på fredagar.

Utflykterna går till olika platser i närområdet men ibland tar de buss till platser längre

bort. På vintern är de bara ute på förmiddagarna, då det är för mörkt på eftermiddagarna.

Förskolläraren upplever gården som trygg och lättöverskådlig vilket är positivt när de är få lärare och många barn. Dock gör avsaknaden av uppdelningar och avskilda platser gården mindre spännande. Överskådligheten och avsaknaden av rumsindelningar gör också att alla barnen ofta påverkas av varandra och leker samma saker på samma plats.

Förskolläraren menar att det är främst de fasta punkterna på schemat som styr möjligheten till utevistelse. De går till exempel inte ut om det bara är en timma kvar till lunch, vila eller mellanmål då de inte hinner få på barnen alla kläder innan de är dags att gå in igen.

Läraren menar att utevistelse är en del av ett friskhetstänk som tillsammans med andra bitar är viktiga för hur de jobbar.

Doktor Sydows gata

Avdelningar: 3, totalt antal barn: 55

Storlek på gård: ca 950 m² (ca 17 m²/barn)

Medverkande avdelningars genomsnittstid ute: 3h 7min

”Vi prioriterar hälsa och vill jobba förebyggande. Utelek är viktigt och därför är vi ute minst en gång om dagen oavsett väder” (Göteborgs Stad u.å.e)

Avd. Kotten: 11–16 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 dagar, 1 ggr 2 dagar

Ålder: 1–4

Förmiddag: ca 8:30–10:30

Eftermiddag: ca 14:30–18 (en dag till 15:30)

Dag med längst tid ute: 5h 30min

Dag med kortast tid ute: 1h 55min

Genomsnittstid ute: 3h 21min

Genomsnittstid ute: 2h 18min

Avd. Humlan: 7–14 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 dagarna 1 ggr 2 dagar

Ålder: 1–4

Förmiddag: ca 9–10:45

Eftermiddag: olika tider

(12–15:45, 15–16:45, 12:30–17)

Dag med längst tid ute: 6h 30min

Dag med kortast tid ute: 1h 45min

Genomsnittstid ute: 3h 41min

Avd. Myran: 17–20 barn under veckan

Ute: 1 ggr 4 dagar, 2 ggr 1 dag

Ålder: 4–6

Förmiddag: ute 11:45–ca 13.20

Eftermiddag: (ute en dag 14.40–17:00)

Dag med längst tid ute: 4h 25min

Dag med kortast tid ute: 1h 35min

Följdfrågor-samtal med förskollärare

Gården har stora nivåskillnader vilket gör det svårt när de bara är en lärare ute med de små barnen, läraren tror att det hade underlättat om de gick att avgränsa gården från en brant backe och rutschkana när de bara var de små barnen ute. Gården har en asfalterad cykelslinga framför huset vilket gör att det blir ganska högt tempo när barnen cyklar runt där. I mitten av slingan ligger en sandlåda som är avskärmd från cykelslingan med staket. Detta tycker läraren är bra, då de blir lugnare för de små barnen att vistas där. De små barnen är ute på förmiddagen och de stora på eftermiddagen för att minska antalet barn som vistas på gården samtidigt. Under vintertid är de inte ute lika långa stunder då barnen fryser och vill in.

Läraren hade gärna sett att de tog bort gungorna då de är få som kan använda dem samtidigt och att lärarna måste stå och putta på de små barnen som vill gunga vilket är svårt då de har fler barn att se efter.

Läraren tycker att det är viktigt att vara ute för att få frisk luft men också för att det blir lugnare för lärarna ute.

Glasmästaregatan

Avdelningar: 3, totalt antal barn: 54

storlek på gård: ca 680 m² (ca 13 m²/barn)

Medverkande avdelningars genomsnittstid ute: 2h 29min

”Förskolans gård utnyttjas dagligen då utevistelsen är en viktig del av verksamheten. Vi har även många fina lekplatser och grönområden på gångavstånd från förskolan som vi gärna besöker.” (Göteborgs Stad u.å.f)

Avd. Granbacken: 8–14 barn under veckan

Ute: 2 ggr 4 dagar, 1 ggr 1 dag

Ålder: 1–3

Förmiddag: ute ca 9:15-10:30

Eftermiddag: ca 15-17:30

Dag med längst tid ute: 4h 0min

Dag med kortast tid ute: 1h 15min

Genomsnittstid ute: 2h 52min

Avd. Enebacken: 12–15 barn under veckan

Ute: 2 ggr 3 dagar, 1 ggr 2 dagar

Ålder: 1–3

Förmiddag: ute ca 9-10:30

Eftermiddag: ute ca 15–16(17)

Dag med längst tid ute: 3h 0min

Dag med kortast tid ute: 1h 15min

Genomsnittstid ute: 2h 6min

Följdfrågor-samtal med förskollärare

Alla barn är ute samtidigt. Läraren tycker att det är en bra gård där det finns mycket att göra, nivåskillnaderna gör att det funkar bra även när alla är ute, uppdelningen på olika nivåer gör att barnen kan hitta sina egna platser utan att alla ska vara på varandra vilket resulterar i få konflikter. Under vintern är de oftast bara ute en gång per dag.

Reflektioner

Under de samtal då följdfrågorna ställdes framkom det att det var stor skillnad på lärarnas inställning till deras respektive gård och också synen på utevistelsen. Valhallagatans förskola som var mest ute hade ett aktivt förhållningssätt till gården. Kan denna inställning ha påverkats av projektet "Rebus" där de fick möjlighet att vara med och påverka hur den egna gården skulle se ut? Kan intresset för utevistelse påverkas av hur stor delaktighet lärarna har i utvecklingen av gården? Kan engagemanget från lärarna höjas när deras och kanske därmed också barnens inflytande över gården blir större?

Det fanns också en tydlig skillnad i hur lärarna såg på utevistelsen, för vissa var det frisk luft och en lugnare atmosfär som kändes viktigt. För andra var det utmaningar och rörelse för barnen. Hur påverkas barnens inställning till utevistelse av lärarnas inställning?

Tiden ute styrdes enligt många lärare av fasta punkter i schemat samt för några förskolor behovet av att dela upp barnens utevistelse på olika tider så att det inte blev för rörigt ute.

Valhallagatan hade också den största gården av de medverkande förskolorna och var bland de som hade störst yta per barn. Glasmästaregatan var minst tid ute och hade också minst gård och minst yta per barn. Trots Glasmästargatans begränsade yta upplevde jag lärarna som väldigt positiva till sin gård. Under samtalen med lärarna kändes utformningen av gården viktigare än storleken på den. Dels att det fanns naturliga rum på gården och att det fanns möjlighet till uppdelning. Möjligheten till att avgränsa delar av gården kan tänkas bli allt viktigare i takt med att större förskolor med fler barn byggs.

Ingen av förskolornas gård uppnådde den friyta på 3000 m² som rekommenderas av Boverket (Boverket 2015a). Tre av förskolorna hade en gård långt under 2000m² och 25m²/barn. Högsta poäng på friyta enligt lekvärdesfaktorn fick Valhallagatan med 0 poäng.

Svar på frågeställningar

Vilka faktorer påverkar frekvens och längd på förskolornas utevistelse?

Gårdens existens, yta och rymlighet

Att förskolan har en egen gård (och inte bara en utsläppsgård) verkar ha betydelse för längd på utevistelsen. Skanstorgets förskola var, även om man bara räknar med övriga förskolors förmiddagsutevistelse, ute kortast tid, i genomsnitt 1h 5min. Ungefär samma tid låg Nyckelpigan på Allards gata med två minuter längre i genomsnittstid. Nyckelpigan hade dock till skillnad från vad Skanstorgets förskola uppgav minst en utevistelse på eftermiddagen som varade mellan en timma och femton minuter och två timmar. Valhallagatan var den som var ute överlägset längst tid och var också den förskola med störst gård och bland de som hade störst yta per barn. Glasmästaregatan var ute minst bland de förskolor som fyllde i loggformuläret och hade också minst gård och minst yta per barn. På Glasmästaregatan deltog dock bara småbarnsavdelningar vilket även det verkar vara en faktor för kortare utevistelse.

Gårdens utformning och kvalitéer

Några av lärarna på förskolorna tyckte att gården behövde delas upp. Flera av lärarna beskrev det som att de var svårt att ha kontroll och menade att det hade hjälpt om det gick att avgränsa och stänga av farligare delar eller områden som var svåra att överblicka. Om dessa möjligheter hade funnits menade lärarna att de i större uträkning skulle kunna vara ute även när de var färre lärare.

Flera av förskolorna uppgav att de upplevde gården som rörig när alla barn var ute. En av förskolorna försökte att minska antalet barn ute på gården genom att låta de yngre barnen vara ute på förmiddagen och de äldre på eftermiddagen. Denna känsla av att behöva begränsa antalet barn på gården kan bero på storleken på gården men det kan också bero på avsaknaden av avgränsningar som gör det möjligt att ha två avdelningar ute samtidigt utan att de är ”på” varandra. Behovet av att dela upp utevistelsen kan påverka frekvens och tid spenderad ute då de inte alltid kan gå ut när de vill. Även lärarna på Levgrensvägens förskolas upplevelse av att det var kaosartat när alla barn var ute samtidigt kan bero på att gården saknade uppdelningar. På en förskola upplevde en av lärarna deras gård som trygg och lättöverskådlig vilket hon menade var positivt när de var få lärare och många barn.

En av förskolorna uppgav att de bara var ute en gång om dagen på vintern då det var för mörkt på eftermiddagarna vintertid. Om gården hade haft tillfredställande belysning kan det antas att de hade kunnat vara ute två gånger även då.

På Valhallagatan, som hade mest tid ute och störst gård, verkade lärarna vara nöjda med sin gård och dess kvaliteter. I likhet med Skanstorget hade Valhallagatan god kontakt mellan ute och inne. För Skanstorget gjorde den goda kontakten att lärarna kunde vara mer flexibla kring utevistelsen och låta barnen välja om de ville vara ute en lite längre stund eller om de ville gå in direkt. Det gav också möjlighet för lärarna att hjälpa barnen som skulle in men fortfarande ha lite koll på barnen på gården. På Molinsgatan blev ingången mer uppstyrd då kontakten mellan ute och inne saknades. Finns god kontakt mellan ute och inne kan också aktiviteterna

bli mer flytande, ritandet eller vad de än må vara kan tas med ut utan att det behöver bli ett större projekt.

Inflytande

En förskola upplevde gården som svåränvänd och önskade samarbete med exempelvis landskapsarkitekter för att få hjälp och (antar jag) en ingång till hur de skulle kunna arbeta med gården. På Molinsgatan var det tydligt att bristen på inflytande över gården resulterade i en uppgivenhet hos lärarna, trasiga saker lagades inte, önskningar om enkla solskydd som var välbehövda på den solutsatta gården hörsammades inte. Denna uppgivenhet kan resultera i mindre engagemang kring utemiljön som i sin tur kan leda till att lärarna inte upplever utemiljön som lika intressant eller viktig.

Det var tydligt att den förskola som var överlägset mest ute hade ett aktivt förhållningssätt till sin gård, de hade tankar om vad gården skulle vara och hur den skulle användas. Detta kan ha förstärkts genom att de var med i REBUS där lärare och barn bjuds in till att påverka och utveckla gården.

Bemannings

En av förskolorna hade ingen utevistelse en av dagarna med motivering att de var en lärare kort och att ingen vikarie täckte upp. Samma förskola hade även en annan avdelning med samma situation men deras utevistelsetid verkar inte ha påverkats på samma vis. I logganteckningarna kan jag inte se att utevistelsetiden påverkas av att ordinarie lärare är ersatt av vikarie, de har visserligen varit som mest en vikarie och resterande ordinarie under tiden avdelningarna har fört anteckningar. Flera av förskolorna har dock uppgett att bortfall av personal påverkar planerade aktiviteter och att dessa i vissa fall blir inställda.

Ålder på barn

Enligt loggundersökningen tycks de yngre barnen vara ute något mindre än de äldre barnen. Vad detta kan bero på går inte att utläsa från loggarna. Dock kan det antas att de yngre barnen behöver mer hjälp med de moment som föreligger utevistelsen, de kan också antas att många av de yngre barnen är mer stillasittande under utevistelsen vilket kan göra att de lättare börjar frysa.

Rutiner

En förskollärare på Dr. Allards gata menar att det är främst de fasta punkterna på schemat som styr möjligheten till utevistelse. De går till exempel inte ut om det bara är en timma kvar till lunch, vila eller mellanmål då de inte hinner få på barnen alla kläder innan de är dags att gå in igen.

Pedagogik

På en av förskolorna uttryckte en lärare att det var viktigt att de lärande momenten även finns utomhus. Då förskolan har krav på att arbeta pedagogiskt med barnen kan möjlighet till pedagogisk verksamhet utomhus möjliggöra mer utevistelse. I nuläget hade de förlagt de pedagogiska utemomenten på en dag då det var färre barn vilket de menade underlättade.

Väder

Flertalet av förskolorna har uppgett att vädret är en avgörande faktor för hur ofta de är ute. Flera av förskolorna uppger att de under sommartid i regel är ute minst två gånger om dagen, medan de vintertid oftast bara är ute en gång. Att få på alla barnen vinterkläder kan också vara tidsödande vilket gör att det är svårare att hinna med utevistelser mellan olika planerade punkter på schemat vintertid. Innebär utevistelsen en utflykt är detta ännu ett moment som ska klaras av vilket skulle kunna innebära att utevistelsen blir än mer hotad om den inte sker i direkt anslutning till gården.

Hur påverkas barns lek av platsen de leker på?

Lekvärdesfaktor

Både Molinsgatan och Skanstorget fick bottenbetyg när lekvärdesfaktorn beräknades. Molinsgatans gård fick, trots att den är åtta gånger större än Skanstorgets gård, två minus mer än Skanstorget. Skanstorgets gård hade dock fina kvalitéer givet de rumsliga begränsningarna som fanns. Det var en stor tillgång att det var så god kontakt mellan inne och ute vilket gjorde att gården kändes mysig och nästan hemtrevlig. Gårdens storlek gjorde att det inte fanns möjlighet för alla barnen att vara ute samtidigt. Det fanns heller inte plats för fartfyllda lekar, men att leka i sandlådan verkade uppskattat och att sandlådan var väl tilltagen gjorde att flera kunde leka där samtidigt utan att trängas. Det är svårt att reflektera över vilken gård som är sämst av två dåliga, och syftet med lekvärdesfaktorn är troligtvis inte detta. Men trots Skanstorgets kvalitéer kan det ändå konstateras att storleken på gården upp till en gräns väger tyngre än alla andra kvalitéer, då det helt enkelt inte går att använda den dagligen om bristen på utrymme är för stort.

Utformning och utmaningar

Barnens lek på Molinsgatan och Skanstorget hade väldigt olika förutsättningar. För Molinsgatan var ytan begränsad och bestod till största delen av platta ytor. Lekredskapen och leksakerna tycktes vid första anblicken vara det enda som fanns på gården. För barnen på Skanstorgets förskola som besökte Lövkullen var förhållandet det motsatta, ytan var stor och varierad men det fanns inga lekredskap eller leksaker. Jämförs Skanstorget med Molinsgatan upplevde jag det som att Skanstorgets barn lekte mer fysiskt utmanande lekar. På Molinsgatan var det sociala något mer påtagligt, kanske för att avsaknaden av fysiska utmaningar gjorde att lekarna istället blev mer sociala. Utmaningarna som fanns att hitta på Lövkullen inspirerade barnen till lek och det var vid många tillfällen tydligt att platsens förutsättningar var avgörande för just den leken de lekte. Avsaknaden av klassiska lekredskap på Lövkullen så som sandlåda etc. gjorde att leken vid vissa tillfällen var trögstartad. Det tycktes dock underlätta att de alltid besökte samma plats, barnen visste vad som väntade och de hade redan skapat en relation till platsen. Känslan av att de var "deras" kulle, och deras träd tror jag skapade en trygghetskänsla och minnen från tidigare besök och händelser knutna till platsen fungerade ibland som en ingång till leken.

Effekten av att Molinsgatans gård var liten och hårdgjord var att ljudnivån snabbt blev hög och om några få barns lek var vild påverkade detta stämningen på hela gården. Ljudet ifrån leken tillsammans med larmet från lastbilar och diverse maskiner nere på gatan gjorde att

upplevelsen blev rörig. Även Lövkullen ligger centralt med mycket trafik, men där mattades ljuden av grönskan och storleken på ytan gjorde att barnens lekar kändes lugnare och mer harmoniska.

Molinsgatans gård saknade, precis som Dr. Allards gatans, uppdelningar och avskilda platser. Enligt lärare på Dr. Allards gata gjorde detta att gården blev ointressant och att alla barnen lekte samma sak på samma ställe. Lite av samma tendens kunde observeras på Molinsgatan, de olika gruppernas lek påverkade varandra och kanske gjorde detta att lekarna blev mer flyktiga. Lärare på Glasmästaregatan nämnde att deras gårds nivåskillnader hjälpte till att skapa små platser där barnen kunde gå undan och att detta gjorde att barnen inte lekte ”på” varandra. Både på Molinsgatan och på Dr. Sydows gata fanns en sandlåda som fungerade som den lugna zonen men på båda gårdarna var sandlådan placerad så att lekar med högt tempo kom nära vilket störde lugnet. På Molinsgatan var sandlådan höjd något ovanför resterande mark vilket gjorde att sandlådan kändes mer avskild och därmed mer som en fredad plats.

Det var bara på Molinsgatan som jag fick chans att observera de yngre barnen. Bristen på utrymme verkade inte var ett direkt problem för dem då de tycktes nöja sig med att sitta i sanden med en spade, guld var om de hittade lite vatten till det. Behovet av större yta tycktes följa barnets motoriska färdigheter, de som fick upp fart använde den. Däremot gjorde bristen på yta att den lugna delen, där många yngre barn trivdes, flöt ihop med de delar som hade högre tempo. Det ska dock sägas att inom det åldersspann som många förskolor har på sina småbarnsavdelningar är det väldigt stora skillnader i motorik. När observationerna genomfördes på Molinsgatan var det inte tydligt vilken avdelning barnen tillhörde utan bara vilka de allra minsta barnen var som inte tycktes ha behov av så stora ytor.

Naturmaterial

På Lövkullen var naturmaterialen i centrum, vattenpölna var ofta en lätt ingång till leken då barnen kunde stå och peta i dem lite oinspirerat, petandet blev dock oftast snabbt mer engagerat. Även på Molinsgatans betydligt naturfattigare gård var naturmaterial i centrum, sandlådan underhöll de yngsta barnen större delen av tiden och det lilla naturmaterial som fanns i övrigt användes flitigt i många av barnens lekar. Vatten samlades upp ifrån de grunda pölna och drivorna med löv i hörnen var en ständigt tilldragande plats. På Valhallagatans förskola var träden och grönskan en viktig del i verksamheten. Lärarna berättade varmt om att de stora träden på gården gav material som de kunde arbeta med och att de gav behaglig skugga under varma dagar. Utöver materialet som de kunde hitta på gården gick de även på utflykter till skogen bakom förskolan och samlade in stockar och grenar.

Lärarnas roll

Lärarna hade olika inställningar till gården och barnens lek. Flera lärare reflekterade över att barnen växer upp i en tät stad där det är brist på utmaningar och grönska och de kände då ett behov av att kompensera dessa brister.

Precis som Mårtensson (2004) skriver verkade det som att gårdens gränser gav lärarna tryggheten att ta ett steg tillbaka så att barnen gavs större frihet i sin lek. För en del av lärarna

tycktes inte avgränsningarna ge den tryggheten, vilket resulterade i färre eller mer uppstyrda utevistelser. Huruvida det hade med gårdens utformning eller lärarnas inställning att göra är svårt att säga. På Levgrensvägens förskola tyckte lärarna att det blev lugnare när de gjorde stationer som barnen kunde gå runt på. Lärarnas upplevda behov av lugn kan göra att barnen i större utsträckning styrs i sitt lekande och går miste om den fria leken. Innehåller gården enligt läraren potentiella faror påverkar detta förmodligen barnens lekmöjligheter i form av fler muntliga restriktioner och minskad utevistelse.

Utflykterna gjorde att lärarna på Skanstorget förskola var tvungna att vara betydligt mer aktiva än vad lärarna på Molinsgatans förskola behövde vara. Men även om avsaknaden av avgränsningar på Lövkullen kan ha varit en av orsakerna märktes det stor skillnad mellan olika lärare även där. Det finns en balans mellan att vara engagerande eller ge inspiration där det behövs och att ta ett steg tillbaka när det går för att ge barnen större frihet. På Molinsgatan gjorde avgränsningen att lärarna kunde sitta och prata vid ett par bänkar och ändå höra när de behövde rycka in. På Lövkullen var lärarna tvungna att ha ögonen på barnen hela tiden eftersom staket och andra avgränsningar saknades. Att det dessutom inte fanns sittplatser gjorde att lärarna mer naturligt följde efter barnen när de lekte vilket resulterade i större delaktighet. Det kan antas att den fria leken påverkas av en ökad delaktighet från lärare.

Vilka utmaningar har de förskolor som hänvisas till närliggande parker och naturområde för utevistelse?

Många av de utmaningar förskolor som hänvisas till närliggande grönområden har är samma utmaningar som förskolor med egen gård har. Hur gruppsammansättningen ser ut, hur många av ordinarie personal respektive vikarier det är i personalen samt väder med mera har betydelse för alla förskolors möjlighet till utevistelse. Utmaningen kan dock antas vara större för de förskolor som ska ta sig till ett närliggande grönområde då rutiner och planering blir en viktigare del av utevistelsen.

Rutiner

För en förskola som har utevistelsen en bit bort blir det fler moment innan barnen kan leka fritt. För att dessa moment ska gå smidigt krävs det att både lärare och barn är invanda i rutinerna. Lärare som är vana vid utflykterna och rutinerna blir tryggare och klarar bättre av oförutsedda händelser. För att utflykterna ska gå smidigt krävs kontinuitet i lärargruppen, men också i barngruppen. Det kräver också att lärarna är följsamma och kan anpassa utflykten efter uppkomna situationer såsom barn som strejkar, lärarbortfall med mera. Stora förändringar i personalstyrkan eller barngruppen försvårar utflykterna och gör dessa mer krävande.

En förskola som skrev på sin hemsida att de gjorde dagliga utflykter uppgav när jag kontaktade dem att de inte längre gjorde dessa då deras förutsättningar hade ändrats. Så var även fallet för en av avdelningarna på Levgrensvägens förskola där ett barn som inte kunde gå ännu hade börjat, vilket gjorde att de inte kunde göra den planerade utflykten. Frekvensen

av utflykter och möjligheten till att överhuvudtaget göra utflykter styrs alltså till stor del av hur barngruppen ser ut.

Rutinen av att göra utflykterna dagligen tror jag också är viktigt för att de ska bli av, för förskolor som gör utflykter mer sällan kan utflykten upplevas mer ansträngande och mindre hinder kan göra att utflykterna ställs in.

Risk och säkerhet

Det var tydligt att avsaknaden av risksäkrade miljöer och tydliga gränser gjorde att lärarna på Skanstorget var mer uppmärksamma och aktiva än vad de var på Molinsgatan. Väl på Lövkullen kunde lärarna på grund av platsens goda översikt och relativt tydliga gränser vara lite mer tillåtande. Men det var en frihet under ansvar och förutsättningen var att barnen kom ihåg och respekterade gränserna och reglerna. Utflykterna i sig ställer krav på lärarna men också på barnen. Barn med större behov av tydlighet och trygghet för att fungera kan vara svåra att ta med på regelbundna utflykter. Utflykterna och de krav de medför blir en påfrestning och många av momenten kan upplevas stressande. Vid utflykter saknas även den trygga och kravlösa delen som ofta finns på en förskolegård vilket gör att det kan bli påfrestande för en del barn.

Avstånd och barriärer

En närhet till utflyktsplatsen gör att det blir lättare att avbryta utflykten om läget blir för svårt för förskollärarna att hantera. Närheten gör också att de lätt kan gå tillbaka med enstaka barn som bråkar eller behöver gå på toaletten. Med andra ord påverkar avståndet flexibiliteten och ett nära avstånd gör det lättare att avbryta eller senarelägga utflykten vilket gör att det går att göra fler utflykter, anpassade efter tillfallets omständigheter, än om platsen hade varit längre bort. Även synliga och osynliga barriärer kan göra utflykterna svårare, stora vägar kräver att lärarna har full koll och ordning i ledet och bullriga miljöer gör kommunikationen svårare.

Platsens egenskaper

Skanstorgets förskola hade under sina utevistelser tillgång till stora ytor med mycket natur, något som gjorde att de många nackdelarna i form av ökade krav och minskad fri lek kompenserades något. Skanstorgets lärare valde också aktivt bort att förlägga utevistelsen till lekplatser då de ansåg att det var just de kvaliteter som fanns att hitta på Lövkullen som barnen behövde, det vill säga oprogrammerade utmanade gröna miljöer till skillnad från de statiska programmerade lekplatserna som lärarna menade att barnen redan vistades nog i.

Lövkullen var i sin utformning tydligt avgränsad från bilvägar och annat som kunde störa nere på gatan vilket gjorde att lärarna kunde ge lite större frihet än vad som hade varit möjlig på en plats utan bra överblick och tydliga gränser. Trots Lövkullens tydliga gränser var det god kontakt med resterande grönområde på Skansberget. Detta gjorde att platsen kändes större och att andra delar kunde upptäckas utan att det behövde bli ett större projekt. De branta slänterna som leder upp mot toppen erbjöd många utmaningar där barnen till viss del kunde välja svårighetsgrad på utmaningen.

Trängsel

En annan motivering till att Skanstorgets förskola inte besökte lekplatsen som låg relativt nära var att de upplevde att det var för många förskolor och barnfamiljer där samtidigt. Förskolor som är hänvisade till allmänna platser för sin utevistelse garanteras aldrig plats, och trycket på de allmänna ytorna kan bara väntas öka i takt med att städer förtätas och att allt fler barnfamiljer väljer att stanna i staden.

Skanstorgets lärare upplevde problem med nedskräpning och hade som rutin att kontrollera platsen så att inga farliga föremål fanns innan barnen tilläts komma upp. Samma problem hade Molinsgatan och det är kanske snarare ett problem för de flesta centrala ytor som är avskilda som aktivt används dagtid men som ligger öde nattetid.

Aktivitet

Enligt Nordström (2014) påverkades mängden fysisk aktivitet och det sociala samspelet negativt av att inte ha en egen gård. Som tidigare nämnts upplevdes leken på Lövkullen som mer fysiskt utmanande jämfört med Molinsgatan, däremot var utevitselen på Skanstorget betydligt kortare än på Molinsgatan så bristen på fysiska utmaningar på gården kompenseras förmodligen av att den fysiska aktiviteten varade längre. Jämförs Skanstorget med de andra förskolorna som fyllde i loggformuläret var de bland de skolor som var ute minst, (bortsett från eventuell eftermiddags utevistelse på gården) detta faktum lagt till att mycket av utevistelsetiden på Skanstorget var "ledtider" hade barnen där betydlig mindre tid till fri lek än barnen på de övriga förskolorna.

Reflektioner

Ingen av förskolorna nådde upp till Göteborgs Stads målsättning (Göteborgs Stad, 2014) om en gård som motsvarar 35 m² per barn. Skanstorget hade den överlägset minsta gården med 2,75 m² per barn medan Doktor Allards gata var närmast målsättningen med sina 28m² per barn. Det hade varit intressant att jämföra förskolor som enligt forskningens kriterier har bra med utrymme och goda kvalitéer med de som inte har dem. I detta arbete, med det urval av förskolor som undersöktes, blev jämförelserna snarare mellan förskolor som kan anses mer eller mindre dåliga sett till gårdens storlek och utformning, men inte bra. Det hade varit intressant med en större studie för att se hur många förskolor som uppfyller de kvalitéer som forskningen visar att barnen har behov av. Frågan som uppstår är om det finns några förskolegårdar inom Göteborgs Stad som lever upp till de kriterier som anses nödvändiga för barns utveckling eller är verkligheten skild ifrån det forskarna anser borde vara norm?

Naturområden och allmänna ytors roll i förskoleverksamheten

Nästan alla kommunala förskolor i Göteborg skriver något om sin utemiljö på sin hemsida, en övervägande del skriver även om kvalitéer i deras närområde. Flera förskolor uppgav på sin hemsida att de ofta besökte grönområden, ofta i samma stycke som gården beskrevs som liten, men vid kontakt med förskolan visade det sig att det var långt mellan utflykterna om några sådana ens genomfördes. Att många förskolor lyfter fram närheten till grönområden på deras hemsida är tydligt, vad den närheten innebär är däremot inte alltid uttalat. Det kan vara ett sätt att beskriva i vilken kontext förskolan befinner sig i, ett område med mycket grönområden för lätt tankarna till ett lugnt område och kan då vara ett sätt att skapa en känsla av en lugn och trygg förskola. Det kan också tänkas att nämnandet av närheten till grönområden är ren marknadsföring, ett sätt att grönmåla förskolan utan att ha några egentliga ambitioner med det. Det kan också vara ett uttryck för en vilja och en ambition att nyttja grönområden, även om utflykterna i realiteten är svåra att genomföra av olika anledningar. Kanske symboliserar då grönområdena en möjlighet till omväxling, om än en osannolik sådan.

Utflykter som komplement till en otillräcklig gård

Trots Molinsgatans gårds brister valde lärarna att i de allra flesta fall vara kvar på denna. Lärarna nämnde att sjukdom och andra planerade och oplanerade saker gjorde utflykter svårt. Dessa hinder verkade dock inte finnas på samma vis hos Skanstorget där de gjorde utflykter trots personalfrånfall och andra hinder. Detta kan bero på att gården måste upplevas tillräckligt fattig eller skrymmande för att motivera genomförandet av utflykter. Vart gränsen går för att den motivationen ska uppstå är dock oklart. Kanske kan även utflyktsmålet spela roll för motivationen och göra att utflykten känns mer värd besväret. Frågan är om en egen gård alltid är bäst eller hur stora brister en gård ska ha för att utflykter ska vara det bättre alternativet för barnen. Nordström (2014) säger att barn som har en egen gård leker på ett mer aktivt och fantasifullt sätt än barn som hänvisas till en närliggande park. Berglind & Chen (2019) och Boldemann (2015) konstaterar även att den fysiska aktiviteten påverkas av storleken på gården.

Det går att konstatera att det bästa är en större gård med naturupplevelser som tillgodoser behovet av inspirerande och kravlös miljö. Men i de fall där gården är otillräcklig kan

allmänna grönområden kännas som ett bra komplement till den bristande gården. Problemet är när detta används som en lösning på stadsplaneringsnivå där förståelsen för vad en sådan lösning innebär för barn och lärare inte finns och där en stor risk finns att barnen får nöja sig med utevistelse på den otillräckliga gården i brist på resurser och motivation hos lärarna.

Det finns många utmaningar med att förlägga utevistelsen till allmänna ytor som inte ligger i direkt anslutning. Dels är kraven på barnen större, de ska kunna falla in i ledet och följa de anvisningar som läraren ger. Frågan är hur upplevelsen blir för de barn som inte klarar av detta eller för de barnen som blir kvarlämnade med de mindre barnen som i fallet på Skanstorgets förskola?

Ökar antalet förskolor utan egen gård där utevistelsen hänvisas till parker och grönytor finns också risken att barn med större behov exkluderas och att det istället hänvisas till förskolor med egen gård vilket också skulle kunna göra att dessa barnen koncentreras till ett fåtal skolor i vissa områden.

Typ av allmänna ytor

Det finns många olika typer av allmänna grönytor. Tuktade grönytor i parkmiljö, lekplatser och mer naturliga grönområden skiljer sig väldigt mycket åt, inte bara i utformning utan också i hur platsen används och vilka krav som ställs på besökaren. Förskolor som använder välbesökta parker har större konkurrens om ytan och det är också troligt att barnen ombeds visa stor hänsyn till andra. I parker är också ofta tillgången på löst material begränsade då detta städas bort.

En lekplats beskrivs ofta som en plats där barnens rätt att leka, springa, skratta, skrika och väsnas är given, där barnen inte förväntas anpassa sig eller vara aktsamma på grund av en annan användargrupp. Ett ökat tryck på lekplatserna påverka troligen barnen och deras lek då de finns fler människor att förhålla sig till. Är det flera förskolor som använder samma lekplats och konkurrensen om ytan är stor är troligtvis förmaningarna flera än då en förskolegrupp är ensam på en lekplats.

Den tillåtande naturlika extensiva miljön på Lövkullen verkade vara en förutsättning för den lek som barnen lekte. Det var vattenpölar och det smutsiga som var det roligaste på platsen. Det fanns en del problem med att skötseln inte var på topp till exempel skräp och vassa saker som behövdes städas bort. Med en bättre dialog med Göteborgs Stad hade platsen förmodligen kunnat göras mer trivsamt men då finns en risk att existerande kvaliteter försvinner med den ökade skötseln.

Allmänna ytor kan vara nog så påverkbara som en tillrättalagd förskolegård. Ju tätare en bebyggelse är desto högre krav ställs på de allmänna ytorna vilka då ofta blir mer tillrättalagda och mer programmerade. Därmed minskar möjligheterna till att sätta sin prägel på en plats; när förekomsten av löst naturmaterial etc. försvinner. Det kan också antas att barnens upplevda inflytande över sin närmiljö minskar desto mer frekvent använd en plats är. Att barnen på Skanstorgets förskola upplevde Lövkullen som sin kan bero på att de var få andra grupper som gjorde anspråk på ytan. I Göteborg finns tack vare ett kuperat landskap

många små naturlika grönområden. Många nybyggda områden har dock inte samma kvaliteter och där uteblir de små insprängda naturområden vilket gör att barnen hänvisas till programmerade gårdar, parker och lekplatser.

Högre tryck på de allmänna ytorna

Lösningen att förlägga utevistelsen till allmänna ytor innebär högre tryck och slitage på de allmänna ytorna. För att få en överblick av behov, skötsel med mera behövs också en samordning mellan olika förvaltningar inom staden. Hur många förskolor nyttjar parken/lekplatsen? Hur stor är beläggningen? Vad händer om ytterligare en förskola startas i närområdet utan egen förskolegård? Vad händer om förtätning sker inom området? Ett möjligt område att fortsätta studera och undersöka är om och hur Göteborgs Stad arbetar med dessa frågor.

Förskolors nyttjande av de allmänna grönytorna sätter sin prägel, en mindre park upplevs lätt full om en eller flera förskolor besöker den vilket kan verka uteslutande för övriga besökare. Men besöken kan också vitalisera platser, en död plats kan fyllas med liv och för många kan det vara en trevlig aktivitet att sitta på en bänk och titta på när barn leker.

Utformning av förskolegården

I den genomgångna litteraturen står det att gårdar ska ha så få begränsningar som möjligt för att barnen ska kunna röra sig fritt vilket står i direkt motsats till behovet som många förskollärare uttrycker, då personalen är begränsad finns behovet av större kontroll. Hur utformas gårdarna? Efter de faktiska förutsättningarna och lärarnas behov eller efter vad som anses vara bäst ur forskningssynpunkt för barnens behov och lek.

Enligt Boverket(2015a) måste det finnas en balans mellan en säker utemiljö och fysiska utmaningar och att det inte finns en motsättning mellan en säker miljö och kalkylerbart risktagande. Definitionen av en utmanande gård respektive en farlig gård är troligen individberoende och varierar förmodligen från förskollärare till förskollärare. En gård där det finns många upplevda 'farliga' platser kan resultera i att lärare känner större behov av kontroll och av att införa mer restriktioner. På Dr. Sydows gatas förskolegård fanns inga reella faror, men för lärarna innebar ändå gårdens utmaningar mer jobb och förmodligen mer tröstande av ledsna barn som ramlat även om det aldrig var risk för barnens hälsa. En stor utmaning i att utforma en gård måste ligga i balansen mellan utmaningar för barnen och upplevd säkerhet så att lärarna inte begränsar barnen eller deras utevistelse.

Inflytande

Valhallagatans positiva syn på sin gård kan bero på att de har varit med i REBUS där de har fått påverka utvecklingen av deras gård. Det Göteborgs Stad skriver om att skjuta upp investeringar i utomhusmiljön för att skolan ska kunna se vilka behov samt ge möjlighet till barn- och elevmedverkan kan vara positivt för att få engagemang i utemiljön. Det finns dock en risk att dessa pengar används till "viktigare" saker om de inte ringmärks. Det är ingen ovanlighet att utemiljön anläggs sist och att tidigare arbeten kostat mer än förväntat vilket ger en minskad budget för utemiljön. Frågan är också hur stora investeringar som är lämpliga att skjuta upp. Rimligtvis borde gården ur ett planeringsperspektiv göras så bra som möjligt, men

i vetskap om att behov kan förändras och skilja från förskola till förskola och att det då finns utrymme för mindre förändringar och kompletteringar som en del av ett ökat inflytande.

När förskolor förlitar sig på allmänna grönytor finns alltid risk att områdena de nyttjar blir föremål för exploatering eller att de i och med exploatering runt om får en annan utformning och användning. Just detta är aktuellt för Skanstorget som ligger nedanför Lövkullen, där ska 200 bostäder samt en förskola byggas rakt nedanför och längs med Lövkullen (Göteborgs Stad 2021). Den nya förskolans gård är förlagd på taket och därifrån går en ramp till Lövkullen som i det vinnande förslaget kallas skogsskolgård. Lövkullen planeras att utvecklas med bland annat en aktivitetsbana. (Göteborgs Stad 2018)

Förslaget (som i detta nu ej har gått igenom hela bygglovsprocessen) kommer innebära stor förändring av användningen av Lövkullen. Placeringen av den nya förskolan kommer också troligtvis göra att Skanstorgets förskola inte på samma sätt som tidigare känner att det är ”deras” plats. Detta ringar väl in problematiken med förskolor utan egen gård som får anpassa sig efter staden utveckling och som inte har en egen garanterad plats i staden.

Referenser

- Berglind, D. & Chen, C. (2019). *Policyer om fysisk aktivitet och utomhusvistelse kan främja förskolebarns fysiska aktivitet*. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm; 2019. Faktablad 2019:3.
<https://www.folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/faktablad-2019.3-policyer-om-fysisk-aktivitet-och-utomhusvistelse-kan-framja-forskolebarns-fysiska-aktivitet.pdf>
- Boldemann, C. (2014). Utemiljön och barns hälsa. I: de Laval, S (red). *Skolan och förskolans utemiljöer-kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm: Skolhusgruppen. s.33-s.37. <https://www.skolhusgruppen.se/publikationer-25288138>
- Boldemann, C. (2015). *Förskolornas utemiljöer kan genom sin utformning främja barnens hälsa*. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting; 2015. Faktablad 2015:4 <https://www.folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/forskolornas-utemiljoer-faktablad-2015.4.pdf>
- Boverket (2015a). *Gör plats för barn och unga!*. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2015/gor-plats-for-barn-och-unga1/>
- Boverket (2015b). *Boverkets allmänna råd (2015:1) om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet*. <https://www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/fri---bfs-20151/>
- Grahn, P. Mårtensson, F. Lindblad, B. Nilsson, P. & Ekman, A (1997). *Ute på dagis*. Stad & Land, 145:1997, Movium, Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp.
- Göteborgs Stad (2014). *Ramprogram för förskole-/skolbyggnader*. Version 3.0 <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/478c3907-1311-44a4-b1c2-1874b54c414a/Ramprogrammet+2014-02-28.pdf?MOD=AJPERES>
- Göteborgs Stad (2018). *Haga ♥ Linné*. https://stadsutveckling.goteborg.se/siteassets/alla-bilder/skanstorget_forslag_b_highres.pdf [2021-03-06]
- Göteborgs stad (2021). *Stadsutveckling Göteborg – Skanstorget*. <https://stadsutveckling.goteborg.se/projekt/skanstorget/> [2021-03-06]
- Göteborgs Stad (u.å.a). *Molinsgatan 23 förskola – Vår förskola*. (<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/molinsgatan-23-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A2015781043152>) [2017-04-10]
- Göteborgs Stad (u.å.b). *Valhallagatan 4 förskola – Vår förskola*. <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/valhallagatan-4-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A2015991059592> [2017-04-10]

Göteborgs Stad (u.å.c). *Levgrensvägen 3 förskola – Vår förskola*.
<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/levgrensvagen-3-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A2015871630212> [2017-04-10]

Göteborgs Stad (u.å.d). *Doktor Allards Gata 60 förskola – Vår förskola*.
<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/doktor-allards-gata-60-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A2015871556441> [2017-04-10]

Göteborgs Stad (u.å.e). *Doktor Sydows Gata 44 förskola – Vår förskola*.
<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/doktor-sydows-gata-44-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A20157171349572> [2017-04-10]

Göteborgs Stad (u.å.f). *Glasmästaregatan 2 förskola – Vår förskola*.
<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/glasmastaregatan-2-forskola/var-forskola?uri=gbglnk%3A2015871659502> [2017-04-10]

Göteborgs Stad (u.å.g). *Hitta förskolor*. <https://goteborg.se/wps/portal/start/forskola-och-utbildning/forskola-o-familjedaghem/forskolor> [2017-04-10]

Kristensson, E. (2003). *Rymlighetens betydelse -En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext*. Lunds tekniska högskola, Institutionen för arkitektur, Lund.

Kultur i väst (2018). *Metod: Rebus – resan till en bättre skolmiljö*.
<https://www.kulturivast.se/arkiv/metod-rebus-resan-till-en-bättre-skolmiljo> [2021-01-30]

Lindholm, G. (1995). *Skolgården -vuxnas bilder -barnens miljö*. Movium, Alnarp.

Malmö stad (2011). *Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö*. Malmö: Malmö stad.
<https://www.lund.se/globalassets/naturskolan/grona-skolgardar/lekvardesfaktor-for-forskolegardar-i-malmo.pdf> [2019-10-11]

Mårtensson, F. Boldemann, C. Söderström, M. Blennow, M. Englund, J-E. & Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children', *Health and Place*, vol. 15, no. 4, pp. 1149-1157.
<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2009.07.002>

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken -En studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. <https://pub.epsilon.slu.se/803/1/Fredrika20050405.pdf>

Mårtensson, F. (2013). *Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek*, Socialmedicinsk tidskrift, 90 (4), s. 502–509.
<https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1027/835>

Nationella folkhälsokommittén (2000). *Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan* (SOU 2000:91) Stockholm: Socialdepartementet

Nordström, M. (2014). Med eller utan skolgård – gör det någon skillnad. I: de Laval, Suzanne (red.) *Skolans och förskolans utemiljöer - kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm: Skolhusgruppen. s.39–43.

<https://www.skolhusgruppen.se/publikationer-25288138>

Normann Bjarsell, E., Kylin, M. (2014). *Säkerställ barnens utemiljöer!* Movium fakta 2014 nr. 6. http://www.movium.slu.se/system/files/news/10678/files/movium_fakta_6_2014.pdf

Stockholms stad (2016). *Här leker vi!* https://www.spacescape.se/wp-content/uploads/2017/01/PM_H%C3%A4r-leker-vi_161017.pdf [2021-02-10]

Foton och illustrationer

Där inget annat anges är foton tagna och illustrationer gjorda av Jenny Lind

Bilagor

Bilaga 1

Observationer Molinsgatan

Observation 31/10 2017

20 barn i åldrarna 3–5 år samt 3 lärare

4+ grader, lite blåsig och sol

9:00

Barnen som är påklädda släpps ut på gården, några av barnen sitter i en ring i sandlådan och pratar och leker. Fyra barn leker med tre vagnar som de kör i full fart fram och tillbaka på den plattlagda ytan.

9:30

En rullvagn med spadar, formar, hinkar mm. Rullas ut ifrån förrådet.

Åtta barn, nästan alla flickor, leker i sandlådan med tre av lärarna.

Fyra äldre pojkar sparkar boll på konstgräsytan.

En pojke går runt med en plastskottkärra och en annan cyklar runt på en trehjuling.

I början är det tydligt att de äldre pojkarna är de som använder hela gården och leker lite vildare, jagar varandra och ropar och skriker.

9:40

En till lärare kommer ut med fyra barn i tvåårsåldern ifrån avdelningen Lejonet. Nu är det totalt 20 barn på gården.

9:45

Fyra-fem barn leker fortfarande i sandlådan, fem äldre barn kastar löv i

gungställningsinhägnaden. Tre av lärarna står i en grupp och pratar, en av dem har ett ledset barn i knät.

Leken med löven överges efter ett tag av de större barnen och yngre barn tar vid men leker en betydligt kortare stund. De äldre pojkarna återupptar jagandet, då och då blir någon av dem ledsen eller surt och sätter sig i ett av hörnen på gården och iakttar leken där ifrån men återvänder efter ett tag till leken och gruppen.

Lärarna är ganska passiva men har bra uppsikt över gården och rycker ut när någon blir ledsen, eller om de gör något som inte är tillåtet. Några av flickorna verkar tycka att de är spännande att gå in bland barnvagnarna, men blir snabbt tillsagda att det inte är tillåtet att vara där. Då gården är så liten blir det snabbt rörigt intryck och hög ljudnivå även om de bara är några av barnen som springer runt och är högljudda.

10:10

Leken har nu lugnat ner sig något igen och flera av barnen har återgått till att leka i sandlådan. Ingen av barnen jagar varandra vilket gör stämningen mycket lugnare.

De äldre barnen tycks leka i relativt fasta konstellationer, pojkarna i en större och flickorna i lite mindre grupper och tenderar att leka samma lek under en längre tid. Flera av de mindre barnen går runt själv och leker korta stunder med olika saker.

Sandlådan verkar vara den platsen som de yngre barnen och de äldre flickorna återkommer till oftast, de äldre pojkarna använder mest friytan men klättrar även lite i klätterställningen.

Några av barnen klättrar på vippgungan som är väldigt hög, de som tar sig upp gungar en väldigt kort stund innan de tröttnar, tjuvningen verkar ligga mer i att de lyckades ta sig upp än själva gungandet.

10:22

Inslussningen av barnen börjar, en lärare som varit inne med de mindre barnen kommer ut och hämtar in fyra barn, några minuter senare går de fyra barnen och läraren ifrån småbarnsavdelningen in.

10:30

En av lärarna skakar i en skallra som en signal på att det är dags att samla ihop alla leksaker som ska in i förrådet. Barnen går in i små grupper.

10:45

Alla barnen har gått in.

Observation 1/11 2017

Ingen observation kunde göras då de var inne hela dagen för att fira Halloween

Observation 2/11 2017

28 barn i åldrarna 1–5 år samt 5 lärare

11 grader, svag vind och sol

9:15

En grupp på fem barn leker med vattnet i vattenpölar, vattnar blommor med det, plaskar och sölar. Sex av de minsta barnen leker i sandlådan. Fem barn leker under klätterställningen. Sex barn leker med löven i inhägnaden. Fyra lite äldre barn (tre flickor och en pojke) jagar varandra runt hela gården. Fem barn står på några stubbar och tittar ut genom stängslet.

9:40

En av lärarna styr upp leken ”kom mina kycklingar” med åtta av barnen på konstgräsyta, flera olika lekar leks och barnen fortsätter att leka utan läraren en stund. De sex barnen som

lekte i sandlådan leker fortfarande där tillsammans med två av lärarna. Sex barn leker med löven i inhägnaden.

Ett barn fortsätter att samla vatten ifrån pölarna och får sällskap av två andra efter en stund. Mestadels är det bollar, spadar och hinkar som leks med men det finns även en trehjuling och en plastskottkärra. En grupp med barn leker under klätterställningen och samlar löv i en hink, efter ett tag ansluter en lärare och ett barn.

9:45

En grupp barn blir nyfikna på trädet som står på gården och börjar skaka stammen kraftigt. en lärare kommer och bryter aktiviteten och säger att de måste vara rädda om sitt enda träd, men att de kan tillverka saker som de kan hänga i trädet när de kommer in. –Ja! Som ett önsketräd ropar ett av barnen.

9:53

Åtta av barnen spånar på idéer till önsketrädet. Två barn leker vid vattenpölen. Fyra barn leker i sandlådan. Tre barn leker vid trädet. Sju barn leker med löven.

Tre av barnen går hela tiden runt och leker för sig själva och stannar upp och tittar på de andra korta stunder för att sen återgå till sitt eget.

Barnen får nu gå och hämta leksaker om de vill ur leksaksförrådet, en äldre pojke går och hämtar en borg och ett gäng dinosaurier som han och en jämnårig flicka leker med.

10:21

Leken har nu lugnat sig något. Barnen leker i mindre grupper om tre eller ensamma. Några av barnen ska gå in och ombeds hjälpa till att ta in leksakerna.

Tre av pojkarna leker kiosk. Tre av barnen leker under picknickbordet, fem barn ansluter men börjar sen jaga varandra. Två barn leker vid vattenpölen.

10:50

Den sista gruppen barn går in.

Bilaga 2

Observationer Skanstorgets förskola

Observation 6/11 2017

12 barn och 3 lärare

1+ grader och sol, svag vind

10:00

Barnen som är påklädda släpps ut på gården, några av barnen sitter i en ring i sandlådan och pratar och leker. Fyra barn leker med tre vagnar som de kör i full fart fram och tillbaka på den plattlagda ytan.

10:20

Alla tolv barnen som ska med är ute, barnen har på sig västar med ett nummer på och lärarna säger åt barnen att hitta sin ”kompis”, den som har samma nummer på sin väst. Och så ställer de upp sig två och två i nummerordning. En lärare går längst fram, en i mitten och en längst bak. Vi går längs med kvarteret på en bred trottoar. Trottoaren genomkorsas av två kullerstensbelagda vägar där bara godstransporter och cyklar är tillåtna. Efter cirka 100 meter stannar vi nedanför en hög mur som en stentrappa leder upp för, och en av lärarna går upp för att ”kolla läget” som hon säger, hon ger klartecken och vi går upp.

Sju av barnen springer direkt till en liten vattenpöl. Några av barnen leker i det lite högre gräset. De barnen som går för långt bort eller börjar närma sig ”gränserna” lockas i första hand tillbaka mer än att de blir tillsagda ”kom titta här”. När ett av barnen står längst ner i ena hörnet av platsen, där muren är i samma nivå som gräset och det är en halvmeter ner till vägen, säger läraren till att han inte får stå där utan att han ska komma tillbaka.

Några av barnen vekar lite lugnare och står bredvid någon av lärarna större delen av tiden. Lärarna verkar väldigt uppmärksamma på var barnen är och vad de gör och de är ofta delaktiga i leken och säger till när barnen gör något fel, de är även ofta med och medlar i små konflikter mellan barnen. Några av barnen är lite nyfikna på agilityhindren som står längs med muren längst ner i parken, men de blir snabbt tillsagda att de inte får röra dessa.

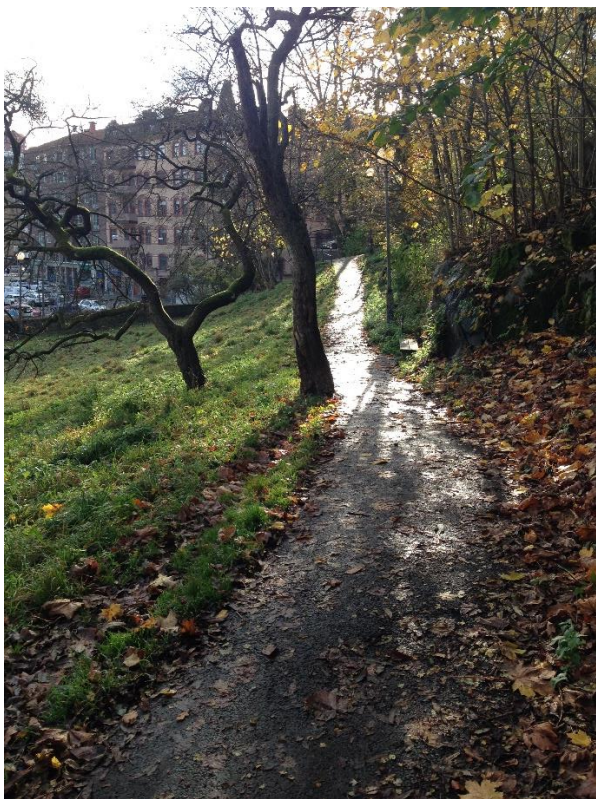
10:51

Barnen leker i två grupper, en vid vattenpölen och en uppe vid vägen – de uppe vid vägen leker först springtävling (högst oorganiserad) men börjar sen istället att intressera sig för ett träd som de klänger och klättrar på.

10:54

Vi ställer upp för att gå hem, vi går samma väg hem och när vi kommer tillbaka till förskolan går alla barnen raka vägen in.

På Lövkullen finns en del äldre karaktärsfulla träd. Det krokiga trädet i bild hade förskolan särskilt fattat tycke för och lärarna berättade att de ibland hängde saker i det och ibland samlades de runt det för att prata om bland annat årstidsväxlingar.

Barnen tyckte agilityhindren som var placerade längs muren var väldigt intressanta, men de fick inte röra dem.

Observation 13/11 2017
10 barn och 2 lärare
1+ grader och sol, svag vind

10:00

Barnen börjar komma ut. En av lärarna berättar att de idag ska hitta 18 stycken lagom stora pinnar som de sen ska binda ihop till julstjärnor som de ska hänga inne på förskolan.

10:10

Alla barnen är påklädda och ute och vi ställer upp och går till samma ställe som förra gången. Jag får veta att de har döpt platsen till "Lövkullen".

Det har varit frost under natten och den lilla vattenpölen har nu ett tjockt lager med is över sig. Alla barnen springer direkt till den igenfrusna pölen, några försöker få upp is som de kan äta på, men lärarna säger åt dem att inte äta isen.

Förskolläraren delar ut knäckebröd innan hemgång.

Intresset till att samla pinnar är till en början svalt, men efter en stund börjar två barn leta och fler barn ansluter sig till jakten allt eftersom.

En annan förskolegrupp med lite yngre barn kommer till platsen, ingen av barnen verkar göra någon större notering av att det nu är andra barn som leker bland dem. Förskolegruppen lämnar platsen efter en kort stund.

Idag leker flera av barnen borta i hörnet där det inte finns något staket. Men läraren som är med idag verkar mer avslappnad, hon säger ingenting och verkar inte speciellt oroad över att de står där. Läraren verkar ha mer tillit till att barnen sköter sig och verkar mindre uppmärksam på vad alla barnen gör.

10:25

Alla barnen är nu med och letar pinnar. Några av barnen går runt själva och letar, andra i grupp.

10:30

Några av barnen börjar klättra upp för en brant slänt, när de har klättrat ett tag säger läraren att de får komma ner. Några av barnen tycker de är obehagligt att klättra nerför och vill ha hjälp. De blir uppmuntrade av läraren att klara det själv och hon säger att de gott kan klättra ner själva om de tagit sig upp dit själva.

Klättra upp var lättare än att klättra ner.

Barnen letar pinnar som de ska ha till att göra julstjärnor som ska hänga i fönstren på förskolan.

10:45

Pinnletandet fortsätter efter klättringen, tre flickor börjar gå upp för en backe, läraren säger till dem att inte gå längre då de kommer ur sikte om de går över krönet. En av flickorna säger att de kommer hålla sig där de är, läraren berättar för mig att ”henne får man hålla ett öga på för hon kan vara lite lurig”.

10:55

Läraren samlar ihop gruppen för hemgång. Innan vi går hemåt delar läraren ut små bitar av knäckebröd som de får knapra på. Några barn leker med agilityhindren, läraren säger till först när en stav till ett av hindren lossnar, att de får vara försiktiga.

11:00

Gruppen går tillbaka till förskolan i en ostrukturerad formation, några springer andra går. Framme vid förskolan går alla direkt in.

I jakten på pinnar kommer barnen nära gränsen för vart de får gå.

Observation 14/11 2017

10 barn och 3 lärare

3+ grader och regn, vindstill

10:15

De fyra barn som hunnit komma ut står i en ring runt en vattenpöl och en äldre pojke bestämmer att de inte får hoppa i pölen utan att de måste ta bort all sand ifrån pölen först.

Barnen hämtar varsin spade och börjar ta bort sanden. Pojken som initierar leken säger att ”det går snabbt om man har vänner”. Allteftersom kommer fler barn ut, några står och väntar på att vi ska börja gå, andra ansluter sig till barnen som tar bort sanden ifrån pölen. Många av lekarna sker i samlad grupp eller uppdelat i två grupper, utöver dessa är det två-tre barn som verkar föredra att vara själva och som går iväg eller står tätt intill fröken hela tiden.

Några barn leker i vattenpölen som bildats på gården, några av de andra barnen står och tittar på.

För att komma till affärerna måste den trafikerade Övre Husargatan passeras.

10:30

Alla barnen är ute och en fröken delar ut västar och de börjar ställa upp sig på ett led. Idag bär det av till godisaffären där de ska fråga om de kan få några tomma godislådor som de kan förvara sitt nya lego i, samt tygaffären där de ska fråga om det finns några vaxduksbitar som blivit över. Till tygaffären som ligger längst bort är det ca 450 meter.

Vi börjar gå. Vid första övergångstället hinner några av oss över medan flera fastnar på mittrefugen. Jag tycker det är nervöst att stå så många på den lilla ytan med bilar som kör förbi både framför och bakom oss. En brandbil kör förbi och blinkar med blåljusen för oss och alla barnen tjoar och vinkar. Lärarna är noga med att barnen tittar ordentligt innan de går över bilvägarna, men cykelvägarna går vi över och ibland på, utan några förmaningar.

Vi går längs med Övre Husargatan som är en ganska hårt trafikerad väg och bullret från bilarna gör det svårt att prata. Framme vid godisaffären går en lärare in och vi andra får stå och vänta utanför. Några barn klättrar upp på en bänk för att kunna titta in på allt godis.

Läraren som gick in i godisaffären kommer ut med en massa burkar i olika storlekar och vi börjar gå mot gardinaffären som bara ligger ett tjugotal meter längre fram. Två av barnen har slutat hålla varandra i handen och springer hela vägen fram till tygaffären. Till en början står en lärare och flera barn inne i tygaffären, men uppmanas efter ett tag att gå ut och vänta. En flicka börjar gråta för att hon vill vara där inne och står sen och tjurar i luftslussen in till butiken. Det tar lite längre tid för läraren inne på tygbutikerna och några av barnen säger att de vill gå tillbaka.

10:50

Läraren kommer ut med en påse full med vaxduksbitar och vi börjar gå tillbaka. På tillbakavägen är gruppen ganska osammanhängande, en lärare med tre barn hamnar på efterkälken då ett av barnen hela tiden stannar för att hon ska försöka fixa något med kläderna under västen.

Formationen börjar lösas upp på väg till affärerna och några barn springer. Ljudet från bilarna på gatan gör det svårare att höra vad som sägs.

Barnen ville gärna följa med in i affärerna, men fick lov att stanna utanför.

11:05

Väl tillbaka på förskolan börjar fyra av barnen hoppa i den lilla vattenpölen men blir snabbt tillsagda att de inte har skor för det. När de sista eftersläntrarna kommer säger läraren att det är dags att gå in.

Observation 15/11 2017

8 barn och 2 lärare

6 grader och soligt, svag vind

10:00

Barnen börjar komma ut, de börjar direkt klättra på staketet som är ganska klättervänligt och relativt lätt för de äldre att ta sig över, men de håller sig på insidan av staketet ändå. Ett av de minsta barnen leker ensam i lekhuset på gården. De minsta barnen ska också ut på utflykt idag, de ska ta en promenad och får sitta i barnvagnar med plats för fyra barn i varje. Alla barn hänger på staketet och tittar nyfiket på när de minsta barnen tar sina platser i vagnarna. Jag får i uppgift att dela ut västarna, ett barn vill ha nummer tre, ett annat vill ha nummer två och stå med sin kompis men får nöja sig att stå med sin kompis fast med ett annat nummer. Ett barn som har fått ett litet utbrott och vägrar sätta på sig kläder är kvar inne tillsammans med en av lärarna. De bestämmer att de andra barnen ska gå förväg.

10:15

Vi ställer upp för att gå till Lövkullen. En pappa som kom för att lämna sitt barn följer oss fram till Lövkullen. Processionen är mindre organiserad än tidigare, några barn springer,

andra håller inte varandra i hand, men barnen håller sig på trottoaren och stannar upp vid den lilla korsningen. Vi kommer snabbt fram till Lövkullen. Pappan säger hejdå och läraren skyndar upp för att kolla läget på platsen medan jag och barnen går upp för trappan. Tre av barnen springer direkt till den lilla vattenpölen och börjar fiska med pinnar i den. Två andra barn följer den lilla asfalterade gångvägen upp och leker att de springer ett lopp.

Jag frågar läraren om hon hade gjort utflykten om inte jag varit där och hon varit ensam. Hon tycker att det var lugnt eftersom jag och pappan följde med fram till Lövkullen, hon säger att hon kanske skulle gjort de själv men att det hade berott på vilka barn som var med. Två av barnen kräver extra mycket uppmärksamhet och det hade inte varit möjligt att vara ensam med någon av dem med på utflykten.

Barnen vid vattenpölen har hittat en "orm" i vattenpölen som de säger att de måste begrava.

Barnen leker vid den lilla vattenpölen.

10:30

Nu kommer den andra läraren och det sista barnet. Barnet är fortfarande lite tjugigt. hon vill inte vara där, men inte heller vara ensam på förskolan. Hon står och tjuvar precis där man kommer upp till parken och efter en stund ska hon börja ta av sig sina överdragsbyxor, en av lärarna försöker få henna att sätta på dem igen men hon börjar om så fort de vänder ryggen till.

10:50

När ett annat barn säger att hon behöver kissa bestämmer sig lärarna för att det är dags att gå tillbaka, det tjuriga barnet börjar återigen ta av sig byxorna och en av lärarna försöker förklara för henne att hon måste ha på sig dem för att det inte går att gå med byxorna nere vid fötterna. Hon vill bli buren men läraren förklarar att hon inte orkar bära henne.

Framme på förskolan går några barn in medan de som vill får stanna ute ett tag till. Fem av barnen är kvar ute. Läraren föreslår att de ska bygga ett sandslott vilket barnen tyckte var en bra idé. De blir inte så mycket av sandslotten då alla sandhinkar som fylls och vänds förstörs nästan på direkten, oftast av den som byggde den. Två flickor som ofta leker rollekar med "mamma pappa barn" tema blir förtjusta i min sandkakebjörn som jag gjort och börjar leka att den är deras bebis, efter någon minuts kelande och klappande på sandkakebjörnbabisen är den så gott som totalförstörd och jag uppmanas att göra en ny åt dem.

11:26

Det är dags för lunch och alla barnen kallas in. Jag får följa med in för att ta kort på julstjärnorna som de gjort av pinnarna de samlade in igår och som barnen pratat stolt om under dagen.

Två barn leker att de springer ett lopp.

En av de färdiga julstjärnorna som barnen samlat pinnar till tidigare i veckan.

Observation 16/11 2017

7 barn 3 lärare

3+ grader Soligt vindstilla

10:00

De första barnen kommer ut på gården, pratar lite med mig och sen går de och hämtar varsin spade och börjar leka i sandlådan, de slår med spadarna på kanten av sandlåda innan de bestämmer att de ska gräva ett "jättestort" sandhål. Efter en stund (och nästan inget grävande) bestämmer de sig istället för att göra sandkakor. Flera av barnen som kommer ut frågar om de

får vara med. Ett till barn kommer ut och kollar först lite vad de andra gör men går sen iväg och leker själv vid en liten vattenpöl med en leksakstraktor.

10:16

Lärarna börjar dela ut västarna och några av barnen har önskemål om vem de ska gå med, andra om vilken siffra de ska ha. En av flickorna protesterar när hon märker att hon ska gå med en pojke och säger att ”hon inte vill gå med någon pojke”.

Idag går vi upp vid Lövkullen, men fortsätter in i den lilla skogen bredvid. En flicka utbrister ”åh va fantastiskt det är här”. Vi följer en liten stig i skogen och kommer snart till en liten koja där en hemlös har sovit under sommaren, barnen uppmanas att inte röra några av sakerna på platsen, ett av barnen säger att de kanske är indianer som bor där.

Det sluttar brant nerför och stigen vi går på blir mindre och mindre tills den försvinner helt. Tanken är att vi ska gå så att vi kommer till trapporna som leder upp till Skansen Kronan. Det är lerigt och halt och jag tycker det känns farligt den sista biten. De två lärarna bakom mig bestämmer sig för att tillsammans med ett barn gå tillbaka en bit och ta en lättare väg upp. Ett av barnen skrapar sig lite och ett annat ramlar nerför flera trappsteg när hon ska ta sig från slänten över till trappan. Ett par står och tittar på oss och ser lika förskräckta ut som jag antagligen gör. Den vägledande läraren berättar sen att de har gått den vägen tidigare och att det var ett av barnen som hade bett om att få gå den svåra vägen upp idag. Läraren tycker det är viktigt att barnen utmanas, då de enligt henne inte utmanas lika mycket som barn som bor mindre centralt. Hon berättar även att det i en annan del av Göteborg alltid klättrade i berg när de var ute på sina utflykter.

Trappan upp till Skansbergets topp var brant.

Några av barnen fick mersmak av att klättra och tog en svårare väg upp till Skansen Kronan.

11:30

Uppe på Skansberget. Det är flera förskolegrupper samt andra besökande här.

Två av flickorna sitter på en gräskulle och leker rollspel, de är oftast att någon av dem är en bebis och den andra föräldern. Två pojkar leker vid kanonerna och de andra tre barnen jagar varandra. De tre barnen som jagar varandra blir nyfikna på dörren in till Skansen Kronan och börjar fundera på om det bor någon där.

10:40

Vi tar oss upp till Skansen Kronan, en av pojkarna som vanligtvis känns väldigt lugn har fått mersmak på klättrandet och bestämmer sig för att klättrar upp istället för att ta den vanliga vägen, de är brant och lerigt och han glider ner flera gånger innan jag hjälper till med en putt i rumpan så att han kan ta sig upp, väl uppe är han väldigt nöjd, men vill ändå ha en servett att torka av sina leriga händer med. Tre andra barn blir inspirerade av pojken och klättrar också upp, men lite längre ned där de inte är riktigt lika brant.

10.48

Uppe på toppen tittar barnen ned på förskolan och ser om de är någon de känner igen som går där nere. Sen vänder de sig mot fästningen och de börjar diskutera vem som bor där inne, en kung? Eller kanske en prinsessa? Barnen tror att oavsett om det är en kung eller prinsessa som bor där så sover de säkert, och alla barnen börjar ropa ”vakna kungen!” ”vakna prinsessan!”

Utsikten ifrån toppen av berget.

10:50

Lärarna säger att barnen nog stör några andra barn som sitter och äter medhavd lunch så vi går därifrån och börjar gå tillbaka till förskolan. På tillbakavägen tar vi en betydligt enklare väg. Jag går tillsammans med flickan som skrapade sig på vägen upp, hon pratar fortfarande om såret, säger att jag får hålla henne i andra handen så att hon inte blodar ner mig (de blöder inte) och pratar om hur hon ska få plåster när de kommer tillbaka, det märks att hon tycker de är spännande med såret, mer än att hon har ont.

Promenaden ned ifrån Skansberget var mindre utmanande än vägen upp.

11:05

Tillbaka på förskolan. Fyra barn väljer att gå in direkt och två flickor och en pojke stannar ute och leker lite till. Flickorna fortsätter att leka "mamma, pappa, barn", leken de lekte uppe på Skansberget och som de ofta återkommit till under de dagar jag varit med. "Bebisen" ska fylla år och ska ligga och sova på rutschkanan medan "mamman" förbereder. Pojken leker för sig själv i lekhuset och med bilbanan. "Mamman" tar god tid på sig med förberedelserna och en av lärarna kommer ut och säger att de är dags att gå in.

11:15

Efter lite protester och en snabb födelsedagssång går de in.